

CONTRA

nr 3 1997 (nr 133 från starten) årgång 23 Pris 25:-

Flygplanskapare i Sverige - igen
Hongkongs ödesdag
Alger Hiss

FRIHETENS RÖST
-för västerländsk demokrati-

CONTRA

oberoende borgerlig tidskrift
utges sex gånger årligen
ISSN 0347-6472

Copyright Stiftelsen Contra
Eftertryck endast efter överenskommelse

Ansvarig utgivare

Tommy Hansson

Adress

Box 8052, 104 20 STOCKHOLM

Telefon 08-654 95 52

Telefax: 08-652 48 99

E-post contra@algonet.se

Internet hemsida <http://www.algonet.se/~contra>

Prenumeration

Minst 145, rekommenderat 200 kronor, per år.

Inbetalas på postgiro 85 95 89-4 eller bankgiro
251-2638.

Finland: Minst 100 mark per år.

Finländskt postgiro 1125 82-9

Norge: Minst 140 norska kronor per år.

Norskt postgiro 0806 199 8277.

Danmark: Minst 130 danska kronor per år.

Danskt postgiro 1 69 06 98.

Medarbetare

Styrelseordförande: Géza Molnár

Redaktion: Tommy Hansson, Carl Johan Hardt, Carl
G. Holm, Niclas Thorselius och Tommie Ullman.

Övriga medarbetare: Bertil Häggman, Birger Larsson,
Bertil Lindblom, Arne Sundström, Marek Zyto samt
Christer Arkefors, Italien, Peter Harvig, Danmark, Bertil
Wedin, Mellersta Östern, Allan C. Brownfeld, USA och
Rune Westin, Australien.

Annonser

Johannes Dirfeldt 0522-363 50

Presslagd 1996-06-10

Sävsjö Grafiska, Sävsjö 1997

CONTRA-NYTT

Fallet Holm igen

I förra numret av Contra hade Carl-Johan Hardt en artikel om "fallet Holm", när Contras Carl G. Holm fick svenska staten fälld för brott mot de mänskliga rättigheterna vid Europadomstolen i Strasbourg. Artikeln byggde på Carl-Johan Hardts examensarbete i juridik vid Stockholms universitet och en rad kontakter med utrikes- och justitiedepartementen. Varje halvår har svenska staten begärt att få frågan om "Fallet Holm" bordlagd, när svenska staten har fått frågan vad svenska staten gjort för att kränkningen inte skall upprepas i ett liknande fall i framtiden. Ett utredningsförslag som togs fram inom departementet kritiserades av remissinstanserna och remissinstanserna hade sinsemellan en rad olika uppslag om hur frågan skulle lösas.

Nu har justitiedepartementet hyrt in ett par utomstående jurister för att försöka komma ur knipan. Det är hovrättsassessor Sven Johansson som med hjälp av rådmannen Per Kjellsson skrivit en promemoria med titeln "Jurymedverkan och fallet Holm" (Ds 1997:25). I korthet är de två juristernas linje att det inte alls behövs någon lag- eller grundlagsändring, som tidigare föreslagits. Europadomstolen har fastställt att den snäva tolkning av jäv som Svea hovrätt gjorde i "fallet Holm" är ett brott mot Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. Eftersom en dom i Europadomstolen numer är en svensk rättskälla, så räcker det med den domen för att alla liknande domar i framtiden måste falla på ett annat sätt. Och alltså behöver inte svenska staten göra någonting. Frågan är naturligtvis om ministerkommittén, som bevakar att Sverige ändrar sin lagstiftning i enlighet med Europadomstolens domar, kommer att låta sig nöjas utan en ändring i detta fall. Om så blir fallet lär det inte dröja länge innan ett nytt ärende hamnar inför domstolen. Om Carl Holm hade fått sin jävsvändning godkänd hade ju motparten i målet (som var ett dotterdotterbolag till Socialdemokratiska Arbetarpartiet) kunnat klaga på att bara borgare och kommunister hade fått döma, dvs politiska motståndare. Departementspromemorian duckar inför den känsliga principfrågan, är det rätt att utse enbart politiskt "stämplade" ledamöter i domstolen eller ej. Förr eller senare kommer den frågan åter upp på bordet, även om staten nu eventuellt skulle lyckas slingra sig ur knipan i "fallet Holm".

(annons)

Republikanerna

Finns det någon eller några som vill bilda en borgerlig politisk förening med beteckningen Republikanerna? Ring Bengtsfors 0531-612 65 Evald, Dalby 046-20 05 41 Lars eller Malmö 040-94 86 77 Michael. I det svenska EU-valet 1995 var det tolv personer som röstade på Republikanerna. Det finns ett Republikanskt Parti i USA och det borde även fungera i Sverige och övriga EU med ett sådant. Valet till EU skall göras med hela EU som en valkrets. Ja till EMU och svenskt medlemskap i NATO. Skrota facketts diktatoriska löneförhandlingsmonopol. Förbjud strejker och lockouter, lagstifta om medling. Kollektivavtal skall inte företagare behöva teckna. Sänk företagsstöden och arbetsgivaravgifterna. Slå samman försäkringskassa, arbetslöshetskassa och socialvård till en allmän försäkring, de som vill skall kunna

använda den allmänna försäkringen till studier på hel- eller deltid, om de inte kan få mer studielån eller prya som lärling på någon eller några arbetsplatser. Nej till svenskt bistånd och handelsförbindelser med kommunistiska diktaturer. Stoppa krämarfilosofin. Man kan inte tjäna både Gud och Mammon. Ja till kärnkraften. De offentliga lönerna ska hållas tillbaka tills statsskulden är nere på noll kronor. Skrota presstödet. Apoteksbolagets monopol skall skrotas. Röstplikt skall gälla. Skicka ut de dagliga riksdagssammanträdena i TV1 eller TV2 så att hela landet kan se dem. Börsnotera och sälj Vin o Sprit AB och Sys-

tembolaget. Skrota försäljningsmonopolet. Beslutande kommunala folkomröstningar om flyktingpolitiken eller andra frågeställningar. Förbjud totalitära organisationer som inte tolererar ett folkvalt parlament.

Dima flydde till Sverige:

Förtrycket i Vitryssland hårdnar

Av Carl G. Holm

I juni 1990 kapade den 17-årige vitryssen Dimitrij (Dima) Semjonov ett flygplan från Leningrad till Lvov. Han tvingade, genom att hota med en handgranatsattrapp, piloten att flyga till Arlanda. Under några månader var raden av kapare som kom till Helsingfors och Stockholm lång.

Dimas bakgrund var lite annorlunda, han hade hamnat i konflikt med sin familj. Då var han inte politiskt aktiv. Nu har han blivit det, i den europeiska före detta sovjetrepubliken som inte har röret sig många steg i riktning mot demokrati sedan kommunismens fall, Vitryssland.

När Dimitrij Semjonov greps på Arlanda hamnade de svenska myndigheterna i beråd. Han var bara sju ton år och skulle få ett lindrigt straff i Sverige. I Sovjet fanns inga förmildrande omständigheter. Ett av brotten han anklagades för var landsförräderi, som kan medföra dödsstraff (för omyndiga dock högst tio års fängelse). Sverige lämnar inte ut personer som riskerar dödsstraff och var dessutom förpliktad att följa reglerna i FN:s barnkonvention, som gäller dem som är under 18 år.

Fem års fängelse

Barnkonventionen tog nu de svenska myndigheterna lätt på, men lyckades utverka en utfästelse om att Dima inte skulle åtalas för landsförräderi och inte heller för olaga gränsöverträdelse. När han i juli 1990 utlämnades till Minsk straffades han därför bara för flygplanskapningen och fick fem års fängelse. Då, i början av 1990-talet, var regimen i fängelset ganska mild och Dima kunde genomföra sina gymnasiestudier i fängelset, där han lärde sig både engelska och teckning.

En sak som högst påtagligt påverkade vistelsen i fängelset var uppmärksamheten från Sverige. När Dima utlämnades fanns det många kritiska röster i Sverige. Andra sovjetiska flygplanskapare hade dömts för kapningen i Sverige och inte utlämnats. Michail Makretsov, som fort-

Dimitrij Semjonov är i dag 24 år. Att vara oppositionell och demokrat i kommunistdiktaturen Vitryssland medför att KGB (!) hör av sig. På Svenska Flaggans Dag i år skar sig Dimitrij i handleden i protest mot svensk myndigheters behandling av hans asylansökan – detta mitt framför vaktparaden. Han vårdas nu på sjukhus. (Foto: Carl G. Holm)

farande bor i Sverige, dömdes till exempel till fyra års fängelse och fick efter avtjänade två år stanna i Sverige. Han har nu etablerat sig i Sverige och kommer snart att få svenskt medborgarskap.

Eftersom det nu var aktuellt att utlämna en kapare, bevakade svenska media rättegången i Minsk och även vad som hände i fängelset. I Sverige samlade man till och med in livsmedel till fångarna i Dimas fängelse och 1991 kom en lastbil med 20 ton livsmedel från Sverige. Fångarna fick dock inte ett enda gram av den maten, som vidarebefordrades till barnhem i trakten. Själva förhållandet att det kom matförsändelser från Sverige blev dock känd i fängelset och minskade trycket. För Dima spelade också en annan händelse med anknytning till Sverige en viss roll. Efter valet 1991 skrev han brev till Carl Bildt och gratulerade till valsegern. Carl Bildt skrev ett sedvanligt tackbrev, som han säkert också skickade till hundratals and-

ra. Men det var inte vardagsmat att en fånge i ett fängelse utanför Minsk fick brev från Sveriges statsminister. Det var det stora samtalsämnet på fängelset och hjälpte Dima mycket.

Dima fick så småningom sitt straff nedlagt och han satt därför bara dryga två år i fängelse. När han kom ut i september 1992 hade Sovjetunionen upphört att existera.

Vägrades pass

Kort tid efter att han släppts ur fängelset fick han en inbjudan från svenska bekanta att besöka Sverige. Men han vägrades pass, eftersom han suttit i fängelse. Nu var det så att en av förhørsledarna under förhöret efter flygplanskapningen hade förklarat att det var ett dumt sätt att lämna landet, när det bara var att begära tillstånd (vilket ju mycket få fick på den tiden). Dima sökte nu upp förhørsledaren och påminde om vad han sagt två år tidigare och det tog faktiskt skröv. I mars 1993 fick han ett

vitryskt pass och kunde besöka Sverige sommaren 1993. De besöken har upprepats de kommande somrarna och de har varit viktiga för Dima. Han har ägnat vintern i Vitryssland åt att måla och sålt tavlorna i Sverige på somrarna. Tavelförsäljning i kronor har gett Dima en skaplig inkomst efter vitryska mått mätt, även om förvisso ingen svensk skulle klara sig på de pengarna.

När Dima efter tiden i fängelset försökte komma in på universitetet visade det sig att möjligheten var stängd. Hans inrikespass avslöjade att han varit fänge och då fick han inte börja på universitetet. Dock startades vid den här tiden ett privat universitet och där kunde han lite senare komma in. Men det varade inte särskilt länge. KGB (jo, i Vitryssland finns det gamla KGB kvar både med namn och emblem) kontaktade universitetet och förklarade att man inte borde ha studenter som Dima. Han tvingades lämna också det privata universitetet.

Under sin tid som student har Dima blivit alltmer politiskt engagerad. Samtidigt som det politiska trycket i Vitryssland har hårdnat. Det som för några år sedan var på väg att utvecklas till en demokrati har nu förfallit till en hård diktatur med den gamle kolchosordföranden Alexander Lukasjenka som diktator. Han har styrt landet över parlamentets huvud genom en serie folkomröstningar, där det sällan har funnits möjligheter att argumentera för någon annan linje än presidentens. Den senaste folkomröstningen hölls i november 1996 och föregicks av en tre månader lång kampanj för ett ja till presidentens frågor. Oppositionens tidningar stängdes, liksom den enda oberoende radiostationen.

Den enda källan till fria nyheter är idag tre vitryska tidningar som utges i grannlandet Litauen och smugglas in i Vitryssland. De säljs faktiskt på gatan, men mest av fattiga gamla gummor som drygar ut sin nästan obefintliga pension och som myndigheterna av praktiska skäl inte kan ge sig på, de har inget att ta. Inför folkomröstningen fanns det dock en del grupper som försökte organisera oppositionen. Bland annat en rad parlamentsledamöter, vars makt skulle beskäras högst avsevärt genom Lukasjenkas förslag.

Greps av KGB

Dima engagerade sig i oppositionens kampanj, dock utan att vara med i något parti

eller någon annan politisk organisation. Han tillverkade själv flygblad som uppmånade till bojkott av omröstningen och spred dem i sin hemstad Zjodino (fem mil från Minsk). Han blev avslöjad av KGB, gripen förhörd och dömd till böter. Böterna uppgick till nära en normal vitrysk månadslön. Dima anklagades för att bedriva sin oppositionella verksamhet på uppdrag från Sverige. Han misstänktes också få pengar från Sverige.

Efter folkomröstningen fortsatte Lukasjenka sina angrepp mot oppositionen. Parlamentet upplöstes och presidenten började själv utse nya parlamentsledamöter (som alltså inte längre var valda av folket). Ett stort protestmöte planerades till Minsk den 8 december förra året. Dima gjorde i

Så här såg det ut 1990, då Dima Semjonov greps efter sin flygplanskampanj.

egen regi 400 flygblad om mötet och åkte sedan själv dit med en egenhändigt tillverkad banderoll med texten "Nej till diktatorn" på ryska och engelska. En timme innan demonstrationens början kom Dima till Självständighetsplatsen i Minsk och vecklade ut sin banderoll. Efter bara några minuter greps han och fördes till polisen, där han satt i förhör ett dygn. Ungefär 30 av de 3 000 deltagarna i demonstrationen greps.

De övriga släpptes efter förhör, men Dima avslöjades när de kontrollerade honom i datorn. Här var det en gammal brottsling som var på väg att återupprepa sina gamla försyndelser.

Dima fick inget att äta eller dricka på 24 timmar. Han hölls i en cell utan glasruta i

decemberkylan. På morgonen när han skulle föras till förhör kunde han inte stå själv och fördes därför till sjukhus. Återigen dömdes Dima till en knapp månadslön i böter för att han organiserat hela mötet med 3 000 deltagare. Nytt åtal blev det också för olaglig banderoll. Domstolen hävdade att banderoller skulle godkännas av kulturministeriet och ytterligare en månadslön i böter utdömdes den 30 december. KGB ringde och förklarade att om Dima fortsatte sin oppositionella verksamhet skulle man plantera knark eller patroner i hans tillhörigheter. Då skulle det bli både ett ordentligt fängelsestraff och en vanlig "opolitisk" dom.

Efter den tredje bötesdomen skrev Dima en lång artikel i den oppositionella tidningen *Narodnaja Volja* (Folkviljan), som utges i Litauen, men sprids i Vitryssland. Artikelhandlade om utvecklingen av diktaturen i Vitryssland och hur landet utvecklades i fascistisk riktning.

När artikeln kommit ut fick Dima genast besök av polisen som förklarade att "alla gränser är överskridna". Han hotades med fängelse för att han inte betalt böterna som utdömts den 30 december (det här var den 6 januari). Det stod helt klart att Dima snart skulle hamna i fängelse igen. Och idag är inte fängelserna de förhållandevis "komfortabla" inrättningar de var i början av 1990-talet. Visserligen blev Dima då magsjuk på grund av den usla maten, men idag sprids också TBC i fängelserna.

Den 31 januari tog sig Dima till Sverige via Sankt Petersburg. Han har ansökt om politisk asyl, men Invandrarverket har avvisat ansökan eftersom han inte är medlem i någon politisk organisation utan har bedrivit sin politiska verksamhet på egen hand. Det finns naturligtvis inget i lagen som kräver att politisk opposition ska bedrivas i organisationer, men lagstiftningen är inte något som Invandrarverket brukar ta särskilt hårt på (*Contra* har fler exempel, som kommer att presenteras i senare nummer av *Contra*). Avslaget på Dimas asylansökan har slagits upp stort i de officiella tidningarna i Vitryssland. KGB har ringt hans mor och förklarat att Dima "skadar Vitrysslands anseende". Det börjar likna en anklagelse för landsförräderi. Dimas öde ligger nu i Utlänningsnämndens hand. Invandrarverkets beslut är överklagat dit.

Kalla krigets hjältar:

Den dynamiske Jonas Savimbi

Av Tommy Hansson

Om Jonas Malheiro Savimbi, född i Munhango intill Benguela-järnvägen i Angola den 3 augusti 1934 och sedan 1966 ledare för den nationalistiska rörelsen UNITA, har fällits ytterst skiftande omdömen. Alla är dock överens om att han varit och är en av Afrikas mest dynamiska ledargestalter. Under en lång följd av år ledde Savimbi UNITAs kamp mot den kommunistiska MPLA-regimen och dess kubanska stödtrupper.

För den som gjort sig besväret att förutsättningslöst sätta sig in i Angolas politiska verklighet kan det knappast råda några tvivel om att UNITAs president Jonas Savimbi är landets mest imponerande ledargestalt i modern tid. Även en vänsterinriktad observatör som förre CIA-chefen i Angola, John Stockwell, skrev i sin bok *In Search of Enemies* 1978:

"...Savimbi, som var en bra man enligt varje måttstock."

Stockwell framhåller bland annat att Savimbi var en mycket effektiv gerillaledare i kampen mot den portugisiska kolonialmakten på 60- och 70-talen. 1964 hade den då 30-årige Savimbi brutit med den av Holden Roberto ledda motståndsrörelsen FNLA. Två år senare bildades UNITA, som är en förkortning för den portugisiska motsvarigheten till Nationella unionen för Angolas totala oberoende. Fienden på den tiden hette Portugal, som då alltså var en fascistliknande diktatur med koloniala intressen i Afrika. Det överraskar kanske många att några av Savimbis förebilder under denna tid var Ernesto "Che" Guevara, Mao Tse-tung, Gamal Abdel Nasser och Vo Nguyen Giap.

En av de viktigaste orsakerna till vänsterns väldokumenterade hat gentemot Savimbi är just att han betraktas som en "svikare", en förrädare mot socialismen.

Jonas Savimbi med en karikatyrtecknarens ögon.

UNITA, FNLA, MPLA

I den portugisiska kolonialmaktens ögon framstod Jonas Savimbi som en farlig revolutionär och en dödlig oroskälla. Man hade reda på att han ofta träffade andra afrikanska ledare såsom Ben Bella i Algeriet, Sam Nujoma i Sydvästafrika, Ben Kiwanuka i Uganda, Jomo Kenyatta i Kenya med flera. Kanske var det under intryck av det sällskapet som Savimbi kom att anlägga sin ganska flamboyanta ledarstil.

När den portugisiska diktaturen började vackla i början på 70-talet fanns tre sinsemellan konkurrerande nationaliströrelser i Angola – förutom det ideologiskt pragmatiska UNITA även det västorienterade FNLA och det marxist-leninistiska MPLA som leddes av den karismatische Agostinho Neto. En kaotisk situation uppstod i landet när portugiserna flydde panikartat 1974. I början av 1975 tycktes dock problemen ha fått en acceptabel lösning, ty då träffades representanter för de tre angolanska rörelserna samt Portugal i staden Alvor i Portugal och lyckades förhandla fram ett avtal som kallats "Alvor-avtalet". Enligt detta skulle bland annat en övergångsregering bestående av de fyra parterna bildas. Denna expeditonsministär skulle sköta de löpande ärendena fram till de fria val som enligt avtalet skulle hållas senast hösten samma år. Baserad på valresultatet skulle en representativ angolansk regering ut-

ropa Angolas officiella självständighet den 11 november 1975.

Allt såg så bra ut på papperet. Det dröjde emellertid inte länge innan FNLA och MPLA råkade i luven på varandra. När MPLA anföll Savimbis privatplan under sommaren 1975 drogs även UNITA in i stridigheterna. Redan under våren och sommaren samma år anlände dels legotrupper från Fidel Castros Kuba, dels omfattande vapenleveranser från Sovjetunionen/Östblocket till MPLAs hjälp via Folkrepubliken Kongo. De icke-kommunistiska rörelserna UNITA och FNLA hamnade mycket snabbt i ett desperat läge och fann sig hösten 1975 tvingade att begära hjälp från Sydafrika.

När västliga media började rapportera om den sydafrikanska interventionen i Angola kallade Jonas Savimbi till en presskonferens den 14 november 1975. "Om du håller på att drunkna i en flod fylld med krokodiler och du har hamnat under ytan för tredje gången, ifrågasätter du inte vem som drar upp dig på stranden tills du är i säkerhet", framhöll Savimbi i en metafor i syfte att försvara den sydafrikanska närvaron. Trots att det är väl dokumenterat att kubanerna och vapnen till MPLA anlände flera månader innan sydafrikanerna kom, har vänsterpropagandan ständigt porträtterat Savimbi/UNITA som apartheidregimens hantlangare och i strid med uppenbara fakta hävdad att sydafrikanerna kom först. Pierre Schori har i överensstämmelse med sina ideologiska preferenser upprepade gånger torgfört denna grundfalska version av den angolanska konfliktens rötter.

Samtidigt som sovjetblocket trappade upp sitt ekonomiska, politiska och militära bistånd till MPLA, drog sig UNITAs och FNLas mecenater ur – den amerikanska Ford-administrationen satte stopp för den sydafrikanska planen att föra de antikommunistiska rörelserna till makten, och därtill kom att Savimbi av politiska skäl inte ansåg sig kunna acceptera utlovat sydafrikanskt flygstöd. Slutligen drog sig den sydafrikanska expeditonskåren tillbaka med oförrättat värv i januari 1976.

Påskyndade kommunismens fall

Sedan kommunisterna segrat i Angola 1976 stod Jonas Savimbi och hans UNITA inför hotet om total förintelse (FNLA hade då redan upphört att existera som betydelsefull kraft). Stödet från USA och Sydafrika var borta. Kvar fanns endast Savimbi själv och en trogen skara på omkring 1 000 kämpar, vilka i februari 1976 påbörjade en 3 000 kilometer "lång marsch" in i bushen efter mönster från de kinesiska kommunisternas legendariska promenad till Yunnan på 1930-talet. UNITAs långa marsch begynte i Luso vid Benguela och slutade i Cuele den 28 augusti 1976. Då fanns blott 79 av de 1 000 kämparna kvar, varav nio kvinnor. Resten hade dött eller på annat sätt avskräddats från den gemensamma styrkan.

Den skotske journalisten Fred Bridgland skriver om UNITAs långa marsch i sitt ytterst initierade verk *Jonas Savimbi: A Key to Africa* 1986: "Det hade varit några traumatiska månader men, mot alla odds och utomstående förväntningar, hade Jonas Savimbi överlevt. Kriget som de flesta kommentatorer förklarat avslutat med den kubanska segern i februari 1976 skulle fortsätta." Bridglands bok visar inte minst att Savimbi är en afrikansk ledare som inte så lätt låter sig inrangeras i ett bestämt fack. Lika litet som han kan avfärdas som socialistisk revolutionär, kan det påstås att han är en kompromisslös antikommunist. Sanningen är att han är en kämpande afrikansk nationalist som allt efter stundens

krav valt den ena eller den andra linjen. När motståndaren hette Portugal under Salazar och Caetano var det naturligt att anknyta till vänstertraditionen. När motståndet kom från Kuba och kommunistblocket föll det sig naturligast att spela antikommunistens roll. Savimbi är heller ingen dumbom – han insåg småningom att kommunismens ekonomiska och politiska ideer stod inför bankrutt.

Det kan i vart fall inte råda någon tvekan om att det är som antikommunistisk operatör med stor strategisk betydelse som Savimbi svarat för sin mest bestående insats i ett historiskt perspektiv. Under närmare två decennier – från det portugisiska sammanbrottet i mitten på 1970-talet till valen i Angola 1992 – förmådde UNITAs väldisciplinerade styrkor binda tiotusentals kubanska, hundratals rådgivare från Sovjet och Östblocket samt omätliga militära resurser i Angola. Därmed kunde UNITA och Savimbi bidra till att påskynda kommunismens fall i början av 1990-talet.

Med andra ord: Jonas Malheiro Savimbi har gjort sig väl förtjänt av hederspepitet "kalla krigets hjälte", även om hans kamp till det yttre kan te sig misslyckad.

Historiskt nederlag

Författaren till denna artikel har följt UNITAs verksamhet från 1984 och framåt. 1988 besökte han under en rundresa i södra Afrika UNITAs dåvarande gerillahögkvarter i Jamba i Angolas sydöstra hörn. Författarens intryck var att UNITA var en högt disciplinerad befrielse rörelse,

och de samtal han hade med ledande UNITA-män gjorde honom övertygad om att det i stort bara var en tidsfråga innan rörelsen skulle segra i Angola.

Detta var en förhastad slutsats, grundad lika mycket i önsketänkande som i UNITAs skicklighet att lägga fram sin sak inför utländska bedömare. Sannolikt fick författaren även ett överdrivet intryck av kommunistidans svaghet. Men det fanns onekligen en hel del som talade för UNITA i slutet av 1980-talet. När författaren kom till Angola hade en fullskalig väpnad konflikt mellan UNITA/Sydafrika å ena sidan och MPLA/Kuba å andra sidan just avslutats. Den konflikten var en våldsam urladdning i kampen mellan två ideologiska synsätt och innebar en oerhörd påfrestning för det angolanska folket. Den ledde fram till en fredsöverenskommelse som skrevs under i New York den 22 december 1988. Fred Bridgland betecknar i sin bok *The War for Africa* 1990 detta krig som lika viktigt för Afrikas del som Jalta-fördraget var för Andra världskrigets segrarmakter 1945.

Utgången av stridigheterna 1987-88 innebar ett historiskt nederlag för de av Sovjetunionen och Kuba uppbackade socialistiska/kommunistiska krafterna i Afrika. De angolanska inbördesstriderna skulle dock, trots avtalet i New York, fortsätta ännu några år. I början av december 1990 skedde en till synes sensationell utveckling, då en UNITA-delegation inbjöds till Moskva av den sovjetiska regeringen. Besöket ägde rum samtidigt som MPLA höll partikongress i Luanda och tolkades med rätta som ett uttryck för Moskvas missnöje med sina allierade i Angola. I mitten av december 1990 träffades vidare i Washington Savimbi och den sovjetiske utrikesministern Eduard Sjvardnadze.

Den 31 maj 1991 inträdde vapenstillestånd i Angola efter avtal ingånget i Estoril i Portugal, och i slutet av september samma år besökte Jonas Savimbi Luanda för första gången på 16 år. Fria val planerades till månadsskiftet september-oktober 1992. Under skydd av regeringsmakten fortsatte emellertid den korrupta MPLA-regimen under ledning av José Eduardo dos Santos att sabotera och brutalisera den politiska processen. Amerikanska underrättelsetjänsten CIA upptäckte övertygande bevis för att MPLA planerade att mörda Savimbi. Under hela perioden mellan stilleståndsavtalet och valet förekom vidare rutinmäs-

Jonas Savimbi och Portugals förre president Mario Soares, en varm anhängare av UNITA i Angola.

sigt våld mot landets politiska opposition, förutom UNITA bestående av ett dussintal partier inklusive FNLA.

Savimbis framtida roll

I dag vet vi vad som hände i valet hösten 1992. Eduardo dos Santos vann presidentvalet med 50 procent av rösterna mot Savimbis 40. MPLA segrade också med rätt bred marginal före UNITA i parlamentsvalet. Men en rad utländska observatörer kunde snabbt konstatera, att valen var långt ifrån fria och rättvisa. UNITA hävdade att ett stort antal valurnor stulits, medan en grupp franska och belgiska observatörer påpekade att många vallokaler i distrikt där UNITA-sympatier ansågs överväga inte hölls öppna under hela valperioden; andra vallokaler hade inte öppnats alls. Sammanlagt kom över 200 rapporter om valfusk från MPLAs sida in till FNs övervakningskommission.

FN hade dock bestämt sig för att se genom fingrarna med dylika oegentligheter och att betrakta det faktum att val över huvud taget kunde hållas som en seger för demokratin. FNs slappa attityd underlättade den våldsutveckling som inom kort svämmade över alla bräddar och som ledde till att blodiga strider bröt ut i närheten av Luanda i slutet av oktober och början av november 1992. Härvidlag mördade MPLA ett flertal av UNITAs mest prominenta ledare – främst bland dessa vicepresident Jeremias Chitunda, general Elias Salupeto Pena och tidigare utrikesministern Adolosi Mango. Artikelförfattaren träffade alla tre.

Bristen på internationellt intresse för kommunisternas våldokumenterade valfusk och våldshandlingar i samband med valen 1992 upplevdes av Jonas Savimbi och hans anhängare som chockerande. Under åren närmast efter det solkiga valet

En interiör från UNITAs "Radio svarta tuppen" i det förra gerillahögkvarteret i Jamba i sydöstra Angola. (Foto: Tommy Hansson)

följde nya strider vilka länge gick bra för UNITA. Vinden vände emellertid när MPLA i sin tjänst tog en kontingent legosoldater, organiserade av den privat ägda sydafrikanska organisationen Executive Outcome som ägs av affärsmannen Eben Barlow.

Den nuvarande utvecklingen i Angola grundar sig en överenskommelse som slöts i Lusaka i Zambia 1996. Den stadgade bland annat att UNITA måste placera sina soldater i förläggning, överlämna sina vapen till FN-styrkan i Angola och låta sina väpnade styrkor uppgå i en integrerad, nationell styrka. MPLA-regimen tillhölls att beordra sina trupper att dra sig tillbaka till närmast belägna baracker, avväpna civilbefolkningen och hjälpa UNITA-soldaterna inkorporeras i den enade angolans-

ka armén. Just nu pågår försöken att få till stånd en angolansk enhetsregering, där den känsligaste frågan gäller Jonas Savimbis framtida roll. Han har erbjudits posten som vicepresident men avböjt med motiveringen, att han hellre vill göra verklig nytta än att bli en staffagefigur utan verklig makt.

Jonas Malheiro Savimbi är välutbildad (har doktorerat i Lausanne) och är under alla omständigheter en formidabel person som med all rätt fruktas inom MPLA-leden. Han har under mer än 30 år styrt sitt UNITA med järnhand och kan säkert kritiseras för ett och annat. Han bör dock ännu ha mycket att ge i ett framtida Angola som rätt kan göra bruk av sina väldiga naturresurser. UNITA på nätet: <http://www.sfi.edi.fr/kup>

SIDA-rapport visar: Angolas situation katastrofal

Sverige har ända sedan Angola blev självständigt 1975 på ett utomordentligt ensidigt sätt stött MPLA-sidan i Angola. Parallellt därmed har svenska regeringar ända sedan Olof Palmes dagar varit ivriga att måla upp en djävulsbild av UNITA och Jonas Savimbi. Aktivast härvidlag har sannolikt den grågullockige Pierre Schori varit.

När två svenska biståndsarbetare tillfångatogs av UNITA i samband med ett eldöverfall mot en MPLA-konvoj 1987 –

en tredje dödades – tvingades svenska regeringsrepresentanter för första gången ta direktkontakt med UNITA, dels via dess svenske representant Luis M. Antunes (som medverkade med en artikel om Uganda i Contra nr 2 1997), dels via ledningen i Jamba. Efter förhandlingar kom de båda svenskarna, Kent Andersson och Gunnar Sjöberg, slutligen tillbaka till Sverige. De uppgav sig då ha blivit väl behandlade av gerillan.

Svenska myndigheter tycks dock med

åren ha blivit något mer skeptiskt inställda till MPLA-regimens sätt att styra (eller kanske rättare sagt inte styra) Angola. Det framgår med önskvärd tydlighet av SIDA-rapporten *Angola 1996: Hyper-inflation, Confusion and Political Crisis* (50 sidor) av de erfarna Angola-observatörerna Renato Aguilar och Åsa Stenman. Dessa konstaterar att situationen i landet är närmast katastrofal och att detta alls inte utslutande beror på kriget. I avsnittet "Conclusions" heter det bland annat på

sidan 41 (översättning från engelskan av undertecknad):

"Sålunda är prognosen negativ. Landet har en hyperinflation och genomgår sin värsta ekonomiska kris någonsin. Det politiska skiftet i juni 1996 kommer med all sannolikhet att förvärra denna situation. Under 1996 paralyserades den offentliga utbildningen avsevärt på alla nivåer. Mycket litet återstår av det allmänna hälsovårdssystemet. Dessutom kan vi observera en långvarig nedgång i andelen sociala tjänster inom budgetramen. Fredsprocessen går framåt med nedslående låg hastighet. Det är sålunda möjligt att vi kan få bevittna en ekonomisk eller social kollaps inom några månader om regeringen

inte introducerar en dramatisk förändring i den ekonomiska politiken.

"Sammanfattningsvis drar vi två huvudsakliga slutsatser. För det första är proble-

men med Angolas ekonomi inte tekniska utan politiska. Landet har resurserna och den tekniska personalen att förändra situa-

tionen radikalt på kort tid. Vad som behövs är politisk konsensus och politisk vilja inom regeringen. För det andra är den ekonomiska situationen farligt usel. Utbildnings- och hälsosystemen är förstörda, också i zoner som inte påverkats av kriget...hyperinflation, felaktiga handläggningar av köp av utländsk valuta och ett snedvridet understödssystem har skapat en enorm snedbalans i inkomstfördelningen. Fattighetsnivåerna och graden av social upplösning i Luanda föranleder oss att utfärda en varning för en möjlig social explosion."

Med andra ord: Angola tycks, trots olika avtal under senare tid, förbli vid det gamla...
Tommy Hansson

Turkiet i förvandling:

Islamisterna hotar Atatürks idéer

Av Bertil O. Wedin

Förra året fick Republiken Turkiet för första gången en så kallad islamist som premiärminister. Detta skedde enligt demokratiska spelregler. Den nye regeringschefen, Necmettin Erbakan, var ledare för det parti (Islamiska välfärdspartiet), som i det senaste valet hade varit mest framgångsrikt, men utnämningen var i strid mot den sekulariserade republikens traditioner och dogmer. Andra regeringsmodeller hade prövats, men misslyckats, och nu befarades att Erbakan skulle skada Turkiets relationer med Väst.

Till mångas förfäran besökte han snart länder, som, enligt USA, stöder internationell terrorism. Erbakan hyllades artigt i Iran, men när han i oktober var i Libyen, fick han på en presskonferens med överste Moammar Khadaffi motta förolämpningar, som denne dock riktade mot Turkiet, inte mot Erbakan personligen. Khadaffi uttalade stöd för den antitürkiska marxist-leninistiska gerillarörelsen PKK, vilket var mycket oartigt i detta sammanhang, men kanske ändå inte oväntat av en så excentrisk och provokativ man som Khadaffi. I sitt hemland kritiserades premiärminister

Erbakan för att ha haft det "dåliga omdömet" att över huvud taget resa till Tripolis.

Khadaffis uttalande innehöll en mening, som förbryllade många. Han sade: "Felet med Turkiet är att landet har avsatt sin aristokrati".

Maktfaktor

Jag blev upprörd av en brittisk journalist, som undrade om jag hade någon idé om vad Khadaffi hade menat med detta. Innan jag hunnit svara, sade hon att han "förmodligen var påverkad av marijuana".

Under mer än ett kvartssekel hade Khadaffi framställt sig som symbol för proletär resning mot etablerad överhet, och med sina utspel och gåvor till terroristorganisationer har han med framgång försökt bli idol bland vänsterradikaler världen över, men

för dessa torde uttalandet ha varit en styggelse, och han kunde knappast ha räknat med att borgerligt sinnade personer skulle tilltala av meningen.

Således undrades om yttrandet var en felsägning eller om det verkligen var ägnat att uppmuntra några dolda krafter med vilka han hoppades att knyta vänskapsband. Eftersom nyhetsrapporter från Turkiet sällan eller aldrig innehåller uppgifter om någon "aristokrati" av betydelse blev Khadaffis publicerade hänvisning allmänt lagd åt sidan och snart bortglömd.

Men såvitt jag förstår var han välunderlättad, för i Turkiet och andra delar av det forna Ottomanska riket finns, skymd av andra, mer uppmärksammade makt- och intressegrupper, en rörelse, som representerar gamla aristokratiska värden och idéer. Den vinner anhängare. Dess företrädare sprider skrifter med teologiska betraktelser, som går emot Atatürks sekularisering och som är ägnade att förena muslimer, judar och kristna i tron att jordiska riken måste styras av en "gudomlig aristokrati". Khadaffi torde ha räknat med att denna rörelse kan bli en maktfaktor av betydelse.

Turkiet i förvandling

Turkiet har en stark krigsmakt vars ledare ivrigt försvarar den sekularisering, som genomfördes på 1920-talet av republikens grundare, Mustafa Kemal Atatürk. Landet

Fortsättning på sidan 21

med en bild från 30 novemberföreningens möte 1985. Enligt uppgift var det första och sista gången han deltog i den föreningens verksamhet. Den övriga politiska verksamheten – med vänsterradikala förtecken – har bedrivits under tiden 1985–1997. Slutsatsen måste vara att det var en vänsterextremist som var mördaren. Men det blir väl ingen bra rubrik i Aftonbladet kan man tänka.

Svårt att starta företag

För att starta ett företag behövs en F-skattsedel. Annars riskerar kunderna att få betala skatt och sociala avgifter en gång till för det som de betalar till företaget. Med den brist på företag och företagande som råder i Sverige idag borde det naturligtvis vara så att skattemyndigheterna tiggde och trugade på folk F-skattsedlar för att få fart på företagen och minska arbetslösheten. Men icke. Idag nekats många personer F-skattsedel, trots att de begär det. Skattemyndigheterna sätter upp hårda villkor för att utfärda F-skattsedel. Bland annat krävs att företaget har minst fem kunder (många småföretag börjar med en enda kund, inte sällan den nyblivne företagarens tidigare arbetsgivare). Det krävs också att företagaren gör en viss kapitalinsats. Företagarnas skattejurist Hans Peter Larsson berättar att skattemyndigheten i ett fall har underkänt en kapitalinsats på 53 000 kronor, det räckte inte för att få företaget godkänt.

Rune Hammargren i Mönsterås i Småland är en av dem som nekats F-skattsedel. Han är tekniker och startade eget. Han fick starta-eget-bidrag för affärsidén av Almi (som finansieras med statliga medel). Rune fick avslag på begäran om F-skattsedel, men fick rätt i länsrätten. Han startade företaget och betalade under ett halvår in 120.000 kronor i F-skatt. Skattemyndigheten överklagade länsrättens beslut och i kammarrätten blev F-skattsedeln indragen (ärendet fick inte prövningstillstånd i regeringsrätten). Eftersom Rune utan F-skattsedel inte fick några kunder tvangs han lägga ner företaget. När han vände sig till arbetsförmedlingen erbjöds han arbetsmarknadsutbildning!

Rasist bland "anti-rasister"

Den så kallade anti-rasistiska tidningen Expo har bland sina medarbetare en före detta Uppsala-bo som är adoptivbarn från Korea. Han är flerfaldigt dömd för olika

brott med politisk anstrykning i Uppsala (se Contra nr 4 1996). Normalt finns det ju ingen anledning att nämna en politisk debattörs härkomst, men vi gör ett undantag i det här fallet för att den koreanska bakgrunden på ett slående sätt belyser det rasistiska innehållet i en insändare av samme person i tidskriften Creol nr 1 1996: "Att känna eller t o m tycka att den vita rasen är underlägsen på alla upptänkliga plan är naturligt med tanke på dess historia och nuvarande handlingar. Låt den vita rasens västerland gå under i blod och lidande. Leve det mångkulturella rasblandade och klasslösa ekologiska samhället! Leve anarkin!" Enligt skribenten själv ska texten ursprungligen ha varit publicerad i tidskriften Oum & Jang nr 4 1994, men den tidskriften står inte att få tag i på Kungliga Biblioteket. På Expos internetsida försöker skribenten att urskulda sig: "Varför skulle omvärlden ha något förbarmande med en kultur som de senaste femhundra åren systematiskt har ägnat sig åt att utplåna alla andra folkslag och kulturer". Så vitt man kan förstå är den kultur som åsyftas "den vita rasens kultur". Vilka tankar författaren har om japanernas framfart i Korea och Sydostasien eller kinesernas i Tibet framgår inte.

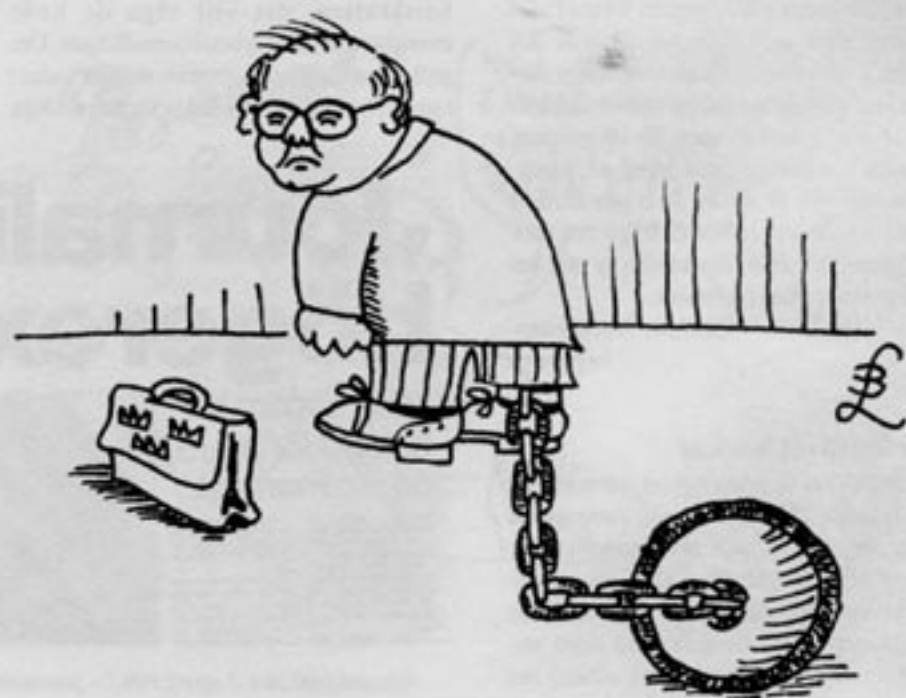
Betalar Sverige Kuba?

En kubansk radiostation i Miami har uppgett att svenska staten betalar Kubas

kommunistdiktatur upp till 7.000 dollar per flykting som utvisas från Sverige till Kuba. Det är ordföranden i organisationen Freedom Fighters Vigil, A Saavedra, som framför det påståendet. Kubas kommunistdiktator Fidel Castro har inte velat ta emot de kubanska flyktingar som Sverige önskat utvisa och Sverige uppges då ha fått kubansk samarbetsvilja genom att betala rikligt. Enligt Contras uppfattning är varje utvisning till Kuba (utom av brottslingar, dömda för opolitiska brott) en skam för Sverige. Och det alldeles oavsett de ekonomiska villkoren. Men skammen blir inte mindre om skattebetalarna dessutom ska stå för "mutor" till den kommunistiska diktaturen.

Eleveorganisationen en socialistisk relik

En av de få relikerna från en mörkare tid är märkligt nog Eleveorganisationen, en organisation för främst gymnasieelever, som arbetar för de stendöda idéer som deras lärare en gång kämpade för i sin ungdom. Vi lånar några citat ur Hallands Nyheter, som intervjuat två aktivister i Elevkampanjen, Katarina Torpling och Anna Hofling. "Alla ska ha jobb med en minimilön på 13 000 kronor. De som sitter i riksdagen ska ha samma lön som vanliga arbetare. Vi vill förstatliga de 50 största företagen".

Klockan klämtar för demokratis Hongkong...

Av Carl G. Holm

Av Hongkongs sex miljoner invånare är fyra miljoner flyktingar från kommunismen i Kina. Den 30 juni i år kommer Hongkong att överlämnas till kommunisterna efter 155 års brittiskt styre.

Hongkong har länge varit ett flitens och kapitalismens centrum mitt i det kommunistiska Kina. Idag har Hongkong högre bruttonationalprodukt per capita än Sverige. Och det i ett område som så sent som på 1960-talet fick bistånd från bland annat Lutherhjälpen.

Hongkong är det område i världen som har den mest oreglerade ekonomin, och den ekonomiska friheten har som alltid gett goda resultat.

Ärkekapitalisten Tung

När det gäller politisk demokrati har Hongkong inte legat i frontlinjen. Även om det brittiska styret har garanterat åtminstone rättssäkerheten. Det är först under de senaste tjugo åren som det brittiska kolonialstyret har ersatts med självstyre, byggt på demokratiska principer. Kraven på demokrati var aldrig särskilt konkreta, de allra flesta var mer än nöjda med brittisk rättssäkerhet istället för kommunistisk rättlöshet på andra sidan taggtråden.

Under de senaste åren har en demokratisk församling tagit över makten i Hongkong. Men den 1 juli i år är den demokratiska eran i Hongkong över – för den här gången. Då tillträder ett av kommunisterna i Peking utsett råd på 150 personer. Inte en enda av dessa 150 tillhör det Demokratiska partiet, som vann 29 av de 60 platserna i LEGCO, den lagstiftande församling för Hongkong som valdes i september 1995. När Peking beslutade att LEGCO skulle avskaffas vid maktövertagandet samlade oppositionella in 60 000 namn-

Den hatade kommunistiska symbolen blir en hotande realitet i Hongkong från och med juli 1997.

Hongkongs välkända skyline - kommer den att förbli symbolen för österländsk företagsamhet?

underskrifter i protest. När en delegation flög till Peking för att överlämna protesterna till Kinas parlament stoppades delegationen redan på flygplatsen och skickades tillbaka.

Peking har visserligen utlovat att under devisen "ett land – två system" under femtio år behålla Hongkong som en speciell administrativ zon med ett kapitalistiskt system och en egen valuta. Men när det gäller befolkningens demokratiska rättigheter lyser löftena med sin frånvaro. Och när det gäller löftena om ett kapitalistiskt system är de naturligtvis inte ens värda bläcket de är skrivna med. Ett löfte som inte kan backas upp av påtagliga maktmedel är enligt Lenin inget man behöver hålla. Och de kinesiska kommunisterna vet att använda sig av Lenin när det passar dem. Dock finns det anledning att tro att även de cyniska ledarna i det kommunistiska Kina vill behålla det kapitalistiska systemet i Hongkong för åtskilliga år framöver. Det kapitalistiska systemet gynnar nämligen kommunisternas intressen, och de har till och med själva med god framgång prövat på att göra ett mini-Hongkong i den närbelägna staden Shenzhen.

Kommunisterna har till och med satsat på en ärkekapitalist som politisk ledare för den nya administrativa zonen, skeppsredaren Tung Chee-wa, som säkert kommer

att tjäna ytterligare miljoner på att gå regimen i Peking till mötes. Han har redan tillkännagivit att föreningar och politiska partier efter halvårsskiftet måste registrera sig. I Kommunist-Kina har kravet på registrering använts för att klämma åt dissidenter. Dels vägrar man att registrera de som ansöker om registrering, dels har man hårda straff för dem som verkar utan registrering. Nyligen dömdes en präst till döden för att han verkade i en oregistrerad kyrka.

Inskränkt demonstrationsrätt

Chung har också lagt fram (men tagit tillbaka) ett förslag om förhandsanmälan sju dagar innan för att få genomföra en vanlig demonstration. Och polisen bestämmer om demonstrationen ska få hållas eller ej. Ett beslut som redan fattats är att det är förbjudet för oppositionen att på kvällen den 30 juni hålla ett möte till minne av kommunismens offer. Demokratirörelsen har också förbjudits att uppföra den danske skulptören Jens Galschiots monument "Skammens pelare".

Redan innan Tung och det av kommunisterna utsedda rådet formellt har tagit över makten börjar konturerna i den nya regimen klara. Den har en omisskännlig air av kommunistiskt politiskt förtryck. Men fortfarande med en öppning mot väst.

Hiss-processen i början av det kalla kriget har haft djupgående historiska återverkningar. Den blottlade vidden av den kommunistiska undergrävande verksamheten i Förenta staterna och visade, att Moskva hade betalda och ideologiskt medvetna agenter på höga poster inom den amerikanska administrationen. Hiss-affären – där Alger Hiss

dömdes till fem års fängelse för mened – innebar också det publika genomslaget för den unge kongressmannen Richard Milhous Nixon.

*Contra*s medarbetare, författaren Bertil Häggman, redovisar i följande uppsats övertygande bevisning för att Alger Hiss, trots hans egna bedyranden och vänsterns återkommande påståenden,

verkligen var en spion i Sovjetunionens sold och därtill en övertygad medlem i USAs kommunistparti.

Contra har tidigare mer kortfattat behandlat Hiss-affären, senast i en artikel av Tommy Hansson om Whittaker Chambers i serien "Kalla krigets hjältar" i nr 5 1994.

Nixon hade rätt - Hiss var skyldig

Av Bertil Häggman

Anklagelsen

Den 3 augusti 1948 vittnade Chambers inför HCUAA¹. Han var liten och rundlagd. Iklädd en skrynklig kostym gjorde han ett föga förtroendeingivande intryck. Chambers läste med entonig stämma ur ett manuskript. Han berättade att då han kommit till Washington, D.C. 1934 hade han funnit att partiets underjordiska nät var ett utskott med sju medlemmar som leddes av en Nathan Witt. Varje medlem i utskottet kontrollerade en egen cell. Utskottsmedlemmar var Alger Hiss, Donald Hiss, Lee Pressman, Victor Perlo, Charles Kramer, John Abt och Henry Collins². Cellmedlemmarna hade först rekryterats till marxistiska studiegrupper och sedan till partiet. Den som organiserat utskottet var Harold Ware, ledare för vad som senare kom att bli känt som Ware-gruppen. Alldeles innan Chambers skulle nämna det viktigaste namnet skar sig rösten och det tog 15 till 20 sekunder innan han återfick kontrollen.

En medlem av Ware-gruppen hade varit Alger Hiss. Namnet ledde till stora rubriker i tidningarna. Hiss var inte vem som helst. Han var en välkänd och högt respekterad tjänsteman i president Harry Trumans administration. Hans namn nämndes med aktning i såväl juridiska som diplomatiska kretsar. I augusti 1948 var han direktör för Carnegie Endowment for International Peace, en "think tank" med hög prestige i den amerikanska huvudstaden. Tidigare i den framgångsrika karriären hade Hiss varit en av huvuddelegaterna från Förenta staterna vid Förenta nationernas första generalförsamling. Innan dess hade han varit generalsekreterare vid konferensen då FN grundades. Hiss spelade en betydelsefull roll som medlem av den amerikanska delegationen vid Jalta-konferensen och var sekreterare vid Dumbarton Oaks-konferensen 1944. Med examen från Harvard

Det var först mot slutet av 1940-talet som amerikanerna fick närmare kännedom om en omfattande infiltration av den federala administrationen av kommunister. Resursen för detta hade varit det amerikanska kommunistpartiet. Earl Browder hade 1930 efterträtt Max Bedacht som ordförande i partiet. Bedacht blev i stället chef för International Workers Order, ett försäkringsbolag som hade kommunister och kommunistympatisörer som kunder. Men Bedachts verkliga uppgift var att bygga upp en underjordisk parallellapparat för infiltration och spionage i Förenta staterna. Hela händelseförloppet i denna verksamhet framstår i dag som i högsta grad futilt mot bakgrund av Sovjetunionens totala kollaps i december 1991. Men under Stalin spelade infiltration och spionage en stor roll i den sovjetiska politiska krigsföringen mot "huvudfienden", Förenta staterna.

Bedachts nät var en del av den kommunistiska internationalens (Kominterns) organisationsbyrå, Orgburo eller OMS. Whittaker Chambers var 1932 redaktör för partitidskriften *New Masses*. Bedacht kontaktade honom på våren det året och förklarade att Chambers hade blivit utvald till underjordiskt arbete för partiet. Uppgiften blev att som kurir föra av agenter i statsförvaltningen stulet material till de sovjetiska kontakterna. Under sex år utförde Chambers troget sitt arbete för partiet och den sovjetiska underrättelsetjänsten till dess han djupt desillusionerad 1938 lämnade partiet.

Han försökte efter brytningen berätta vad han visste för myndigheterna. Det var inte förrän 1948, tio år senare, han fick avslöja sitt vetande. Redan 1938 hade kongressen tillsakat ett utskott för undersökning av oamerikansk verksamhet. 1945 hade det blivit permanent under namnet House Committee on Un-American

Activities (HCUAA). En av medlemmarna 1948 var den unge, nyvalde kongressledamoten Richard Nixon.

Chambers vittnesmål hade föregåtts av ett annat. Elizabeth Bentley hade blivit medlem av kommunistpartiet samma år som Chambers lämnade det. Hon hade, i förhör som inleddes i juli 1948, gjort omfattande avslöjanden av kommunistisk infiltration av den federala administration.

En amerikansk tecknars bild av Alger Hiss i spionens yngre dar. (Teckning: *National Review*, New York)

1933 och 1934 besökte hon det fascistiska Italien och hade känt avsky inför vad hon såg av diktaturen där. Bentley värvades snart till den underjordiska grenen av kommunistpartiet och arbetade som kurir till 1945, då hon hoppade av. Bentley hade inför HCUAA avslöjat två omfattande kommunistiska infiltrationsgrupper, Silvermastergruppen³ och Perloggruppen⁴ och en rad fristående agenter.

och John Hopkins-universitetet hade han varit advokat innan han 1933 blev stats-tjänsteman.

Förnekandet

Omedelbart efter avslöjandet begärde Hiss i ett telegram att få framträda inför utskottet vid en öppen förhandling.

Den 5 augusti vittnade den intelligenta, högt aktade och vid tillfället oklanderligt klädda Hiss inför HCUAA. Han förnekade att han var medlem av kommunistpartiet eller någon kommunistisk frontorganisation. Så vitt han visste hade han inte någon vän, som var kommunist. Någon person som hette Whittaker Chambers hade han aldrig träffat. När han visades ett foto var kommentaren att han ser ut som de flesta

Den säkre Hiss gjorde ett imponerande intryck. Den allmänna åsikten var att Chambers anklagelser var slutet för utskottet, som avskyddes av det liberala öststatsetablissemanget. Man hade gjort ett stort misstag, som tillät Chambers vittnesmål. President Truman kallade föraktfullt anklagelserna mot Alger Hiss för en *red herring* (villospår), som den republikanska dominerade kongressen använde för att komma åt den demokratiska administrationen.

Advokaten Nixon hade under Hiss vittnesmål noterat en sak, som gjorde honom misstänksam. Tvivlet finns nedtecknat i en promemoria, där Nixon antecknade en del av sina intryck av fallet.

"Jag tyckte att Hiss var ett alltför försiktigt vittne för en person som gjorde gällande att han utan reservation berättade hela sanningen. Jag märkte att under hela vittnesmålet sade han aldrig 'Jag har aldrig känt Whittaker Chambers!'. Han insisterade på att använda formuleringen 'Jag har aldrig känt en man med namnet Whittaker Chambers'. Det kunde möjligtvis bero på att Hiss var en försiktig advokat, men jag kände att det möjligen kunde bero på att Hiss hade känt Chambers under ett annat namn.

"Jag tyckte också att Hiss verkade att 'spela' när han blev visad ett foto av Chambers. Hans omfattande förklaring, hans uttalande att 'det kunde vara ni, herr ordförande' ledde till att jag trodde att han kände igen fotot och försökte dölja det på ett avväpnande sätt.

"Jag tyckte också att Hiss verkade alldeles för känslig när jag frågade honom vilka som hade rekommenderat honom till

hans regeringstjänst... det verkade som om han ville vittna öppet om det han tyckte utskottet kunde känna till och inte om det han ville att utskottet inte skulle känna till.

"Sammanfattningsvis tyckte jag Hiss var ett elegant vittne men vid en jämförelse ansåg jag att Chambers var det mest övertygande vittnet... han verkade mer seriös."

Nixon tar risken

Efter det att Hiss genomfört sin virtuosa föreställning inför utskottet ansåg majoriteten att det var bäst att släppa hela saken. Det var bara Richard Nixon och chefsutredaren Robert Stripling, som ville fortsätta undersökningen. Som nämnts ovan tyckte Nixon att Hiss i flera avseenden var undanlidande, inte särskilt exakt. En fort-

satt undersökning borde inrikta sig på att få fram ytterligare bevis för att de båda kände varandra. Inom HCUAA bildades ett underutskott lett av Nixon med uppgift att med hjälp av ytterligare vittnesmål avgöra om Hiss och Chambers kände varandra. Nixon menade att han inte kunde gå emot sitt samvete. Något sade honom att den osmakliga Chambers talade sanning och den smarte Hiss ljög.

Fortsatta undersökningar

Under de fortsatta förhören gav Chambers detaljerad information om Hiss person. Det gällde hans sätt att konversera med sin fru. Det avsåg hans hobby fågelskådning. Hiss å sin sida fortsatte att hävda att han inte kände Chambers. Efter att ha studerat foton av Chambers tog han dock ett steg tillbaka och medgav att han inte verkade helt okänd. När han fick besked om att Chambers hade lämnat detaljerad information om honom hävdade Hiss att denne måste vara en frilansjournalist han kände, som uppträtt under namnet George Crosley. Han hade hyrt en lägenhet åt Crosley, givit

Crosley en bil och uppgav att Crosley och dennes fru hade besökt makarna Hiss i hemmet. Men det gick, sade han, inte kategoriskt att säga att Crosley var Chambers och huruvida han hade sammanträffat med den senare.

Vid förhöret hade Nixon frågat hur Crosleys fru hade sett ut. (Nixon visste att hon hade korpsvart hår). Hiss svarade att hon hade varit "slående mörk".

Commodore Hotel

Den 17 augusti 1948 sammanförde Nixon Hiss och Chambers i Commodore Hotel i New York vid ett utskottsmöte som han själv ledde. Hiss tilläts först komma in i mötesrummet och strax efter kom Chambers. Först kunde Hiss inte säga om det var Crosley, som stod framför honom. Han bad honom till allas förvåning öppna munnen, så att han kunde se tänderna. Crosley hade nämligen haft dåliga tänder. Chambers hade varit hos tandläkare för en omfattande behandling. Så Hiss förklarade att han först måste tala med tandläkaren innan han bestämde sig.

Hiss agerande den dagen gjorde ett negativt intryck och utskottet var nu övertygad om att Nixon hade rätt. Man ansåg att Chambers talade sanning. Senare under konfrontationen medgav Hiss att Chambers var Crosley. Hiss vidhöll emellertid att han aldrig hade varit medlem av kommunistpartiet.

Något beslut fattades inte den dagen men Hiss uppmanade Chambers att upprepa sina anklagelser utanför sammanträdesrummet, så att han kunde stämma honom för förtal. Det hotet kom att bli ödesdigert för Hiss och öppnade sedermera vägen för menedsåtalet. Men för HCUAA fanns det en rad problem. Det existerade inte några spår av George Crosley. I letandet efter den bil Hiss påstod han givit Crosley hittade man en som varit registrerad på Hiss, men den hade aldrig varit registrerad på Crosley eller Chambers, utan på en annan person, en kommunistpartimedlem. Hiss hade inte talat sanning om bilen.

Förtalsstämningen

Den 25 augusti 1948 fortsatte förhören med Hiss och Chambers. Hiss ändrade sig beträffande en rad detaljer om bilen men vidhöll att han var oskyldig och att syftet med angreppet mot honom var att man ville diskreditera det politiska arbete på hög nivå han deltog i.

Två dagar senare upprepade Chambers anklagelserna mot Hiss vid en presskonferens. Hiss stämde Chambers för förtal och krävde 50 000 dollar i skadestånd. I oktober stämde Hiss på nytt för förtal och krävde nu 25 000 dollar. Fallet hade hamnat i domstolarna och HCUAA inledde andra förhör.

Mikrofilm i pumpan

Chambers hade fram till nu inte lagt fram några konkreta bevis för att Hiss var en sovjetisk spion. Ord stod mot ord. I november 1948 började det gå rykten i den amerikanska huvudstaden att justitiedepartementet tänkte lägga ner den undersökning av fallet som man inlett. Det gjorde att Nixon och Stripling besökte Chambers på hans gård i Maryland. De fick då veta att denne en månad tidigare hade lämnat över fyra handskrivna och 65 maskinskrivna dokument från utrikesdepartementet, som Chambers fått av Hiss under 1930-talet. Men det fanns mer material, antydde Chambers. När Nixon återvände till Washington lät han samma kväll utfärda en order för Chambers att lämna ut allt material han hade. När utskottets utredare kom till Chambers gård, ledde han dem ut i trädgården till en pumpa. Han lyfte på ett lock han skurit ut och innanför låg fem rullar mikrofilm med hemliga dokument från utrikesdepartementet.

Med det nya bevismaterialet återupptogs förhören. Justitiedepartementet ställde Hiss inför en åtalsjury, som i december beslutade att Hiss skulle åtalas på två punkter. En lång dramatisk höst slutade med framgång för Nixon och Chambers, men många turer återstod.

Första rättegången

När den första rättegången mot Alger Hiss inleddes den 31 maj 1949 hade publiciteten kring fallet sedan augusti 1948 garanterat att den skulle stå i centrum för uppmärksamheten i media. Den federala domaren Samuel H. Kaufman ledde förhandlingarna vid en domstol i New York. Åklagare var Thomas F. Murphy och ledaren för Hiss försvarsteam var Lloyd Paul Stryker, en av Förenta staternas främsta brottmålsadvokater. Valet av jury gick snabbt. Det tog inte mer än två timmar att utse tio män och två kvinnor.

Murphy inledde sakframställningen med att direkt gå in på huvudfrågan: "Regeringen anklagar den misstänkte för att ha

Den unge senatoren Richard Nixon fällde Hiss – och blev samtidigt ett av vänsterns absolut främsta hatobjekt, både i USA och annorstädes.

ljugit, när han vittnade inför åtalsjuryen den 15 december 1948... han ljög två gånger... Han ljög första gången när han sade att han aldrig givit några dokument till Whittaker Chambers, dokument från utrikesdepartementet... den tilltalade ljög (också)... när han sade att han aldrig träffade eller samarbetade med Whittaker Chambers efter den 1 januari 1937." Murphy fortsatte med att göra gällande att Hiss hade överlämnat rader av dokument till Chambers. Han begränsade också rättsfrågan till att gälla huvudvittnets och den tilltalades trovärdighet: "...om ni inte tror på mr Chambers berättelse, då saknar vi rättsgrund för åtal enligt den federala menedsbestämelsen".

Sedan talade Stryker under mer än en timme. Hur skulle man kunna betvivla vad Hiss sade, en rätlinjig och kompetent tjänsteman i karriären. Mot Hiss ställdes Chambers: "Vem är nu anklagaren? Han är en man som nu kallar sig Whittaker Chambers. Han började tidigt ändra namn... Vem är han? Vad är han?" Hiss hade uppträtt rakryggt och hedervärt. Chambers däremot hade varit en brottsling under många år. Han hade ljugit, han hade inte deklarerat sina inkomster och "jag vet inte hur många brott han begick under den perioden". Varken domaren eller Murphy avbröt försvarsadvokaten, förvånansvärt nog, när han gjorde hätska utfall mot Chambers.

Så blev det "den spetälskes" tur att vittna. Murphy ledde Chambers genom en omfattande självbiografisk redogörelse. Under senare delen av vittnesmålet kom en lång, skallig person in i rättsalen och satte sig bakom Stryker, som hälsade på honom. Det var dr Carl Binger, en psykiater som på Hiss uppdrag skulle "observera" Chambers. Dr Binger började omgående att titta intensivt på vittnet och gjorde anteckningar i ett anteckningsblock framför sig.

Hiss hade lämnat dokument och kopior av dokument från utrikesdepartementet från början av februari 1937. Han handlade på den ryske spionöversten Boris Bykovs order. Varje vecka eller var tionde dag hade han tagit hem material. Chambers hämtade enligt en uppgjord rutin dokumenten sent på eftermiddagen eller tidigt på kvällen. De mikrofilmades och filmen överlämnades till Bykov. Sent samma natt fick Hiss tillbaka dokumenten. Följande morgon kunde han så återlämna dem på sitt tjänsterum i departementet. Verksamheten fortsatte ända till dess Chambers bröt med kommunistpartiet i mitten av april 1938.

I november 1937 hade han lånat 400 dollar av Hiss för att köpa en bil. Uttag av det beloppet av Priscilla Hiss, Alger Hiss hustru, den 19 november 1937 bekräftades av banken och Chambers köp fyra dagar senare av en bil för det beloppet intygades av bilfirman.

Sedan Murphy avslutat förhöret utsatte Stryker Chambers för en korseld av frågor. Han gjorde allt för att försvaga vittnets trovärdighet och fick honom att erkänna att han under sin tid i kommunistpartiets underjordiska gren hade använt en rad olika namn: Charles Adams, Charles Whittaker, Arthur Dwyer m fl. Tidigare hade Chambers medgivit att han kallat sig "Carl" och "Crosley".

När förhandlingarna återupptogs den 6 juni beklagade sig Murphy över att försvaret använde sig av dr Binger. Det fick det att se ut som om "det var något fel på vittnets mentala hälsa". Stryker ställde också frågor till Chambers om dennes psykiska hälsotillstånd. "Mr Chambers, har ni någon gång sedan februari 1934 vårdats eller varit under observation på en klinik, hälsobem, sjukhem eller sanatorium?" Chambers: "Nej, det har jag inte".

På frågan varför han hade väntat med att avslöja Hiss till 1948 svarade Chambers: "Jag skulle vilja säga att jag inte önskade tillfoga mer skada än nödvändigt för medlemmarna i gruppen." Professor Allen Weinstein, som 1978 publicerade den slutgiltiga analysen av fallet har som slutomdöme om Strykers första större insats angivit att han inte lyckades rubba vittnesmålet.⁹

Nästa dag var det Esther Chambers tur att vittna. På Murphys fråga sade hon att hon varit positivt inställd till kommunismen men att hon aldrig gått med i partiet. Hon uppgav att vid umgänget med makarna Hiss hade man aldrig använt efternamnet Chambers utan förnamnen Carl och Liza. Rent allmänt visade sig Esther Chambers ha dålig hägkomst då det gällde datering av olika händelser. Men det kunde eventuellt skyllas på att hon var nervös och blev hårt ansatt av Stryker.

Åklagaren kallade sedan som vittne Henry Julian Wadleigh, en Oxford-utbildad diplomat. Han betecknade sig som kommunistympatisör och sade att han under perioden 1936 till 1938, då han arbetade vid utrikesdepartementet, hade överlämnat hemliga dokument till Chambers (som då använde täcknamnet Carl Carlson).

Vittnen från utrikesdepartementet redogjorde sedan i detalj för rutinerna för distribution av dokument. Walter H. Anderson, som var arkivchef, identifierade 55 dokument, som Hiss "lånat", genom fotostatkopior, som Murphy föredde.

Fyra handskrivna promemorior, som

sammanfattade dokument, medgav Hiss hade skrivits av honom. Sedan kom en genomgång av de handlingar, som skrivits på en skrivmaskin av märket Woodstock, som tillhörde makarna Hiss. Åklagaren hade kallat FBI:s expert på skrivmaskiner, Ramos C. Feehan. Denne hade gjort jättelika förstoringar av handlingarna och jämfört alla bokstäver i dokumenten med typerna på skrivmaskinen. Med hjälp av tio identiska typer kunde han visa att oregelbundenheter som förekom på typerna återkom i dokumenten. Stryker avstod från att korsförhöra Feehan, eftersom försvaret inte hade lyckats få fram en enda expert, som hade en annan åsikt än denne.

Whittaker Chambers var avhoppad kommunist och fet, ful och luggsliten. Men han berättade sanningen...

Vittnesmålet skulle för övrigt visa sig vara ödesdigert för Hiss. Här var konkreta bevis, som inte gick att avvärja. Skrivmaskinen fanns där i rättsalen och de maskinskrivna dokumenten också.

För att försvaga verkan av Feehans vittnesmål försökte försvaret göra gällande att makarna Hiss inte ägde Woodstockmaskinen, när dokumenten skrevs. Den skulle enligt Stryker ha skänkts till familjen Catlett. Hiss svarta hembjälps, Claudie Catlett, hävdade i sitt vittnesmål att hennes barn hade fått skrivmaskinen i gåva när makarna Hiss flyttade till en ny bostad vid Volta Place i Washington. Men ingen i familjen kunde exakt påminna sig när de fått maskinen. Percy Catlett sade att det var i december 1937. Skrivmaskinen var i så dåligt skick, att han omgående hade lämnat in den till en affär som reparerade skrivmaskiner av det aktuella märket och

som låg vid korsningen K Street och Connecticut Avenue. Men Murphy hade tagit reda på att den affären inte öppnade förrän i september 1938, efter det att Chambers kontakter med Hiss hade upphört.

Svarandesidan presenterade en lång rad vittnen, som skulle verifiera att Hiss var känd för integritet och lojalitet – två domare i Högsta domstolen, flera andra högt uppsatta jurister, en amiral, en demokratisk presidentkandidat och en rad tjänstemän vid utrikesdepartementet.

Den 23 juni blev det Hiss tur:

Stryker: Mr Hiss, har ni någon gång varit medlem i kommunistpartiet ?

Hiss: Jag är inte och har aldrig varit det.

Stryker: Eller medlöpare eller sympatisör?

Hiss: Nej, mr Stryker, det har jag aldrig varit.¹⁰

Den tilltalade medgav att han känt Chambers som "Mr Crosley" mellan 1934 och 1936. Före augusti 1948 sade han sig aldrig ha förknippat George Crosley med Whittaker Chambers. Efter att ha låtit Hiss i detalj redogöra för sin karriär ställde Stryker avslutningsvis några frågor:

Stryker: Mr Hiss, ni har avgivit er uttryckliga och högtidliga försäkran att ni är oskyldig till de anklagelser, som har riktats mot er, eller hur ?

Hiss: Ja, det har jag.

Stryker: Och det är sant och riktigt att ni inte är skyldig ?

Hiss: Jag är inte skyldig.¹¹

Murphy tog över och frågade bland annat om Hiss skrev på skrivmaskin. Hiss svarade att han inte gjorde det. Inte en halv sida sedan han lämnade college. Hans fru Priscilla skrev däremot maskin.

Via åtalsjuryns sammanträde hade en jurymedlem frågat Hiss om han visste vad som hade hänt med Woodstockmaskinen. Hiss hade svarat att han faktiskt inte hade en aning. Men då ljög Hiss. Strax innan hade han ringt upp ett av sina ombud, John F. Davis, och bett honom kontrollera en gammal skrivmaskin, som han kom ihåg att han skänkt till Pat Catlett. Hiss hade inte sagt något om detta till FBI. Hiss drog sig tillbaka skakad av Murphys jämförelser med hans tidigare uttalanden, men i princip kunde man säga att han höll ställningarna.

Nästa vittne var Hiss hustru. Hon stödde

sin man men Murphy lyckades förvirra henne. Hon sade att de 400 dollar, som familjen Chambers fått, i själva verket togs ut från banken för att köpa möbler till den nya bostaden vid Volta Place. Murphy frågade varför de inte använde sina konton vid varuhus. Jo, de ville köpa begagnade möbler och då måste man betala kontant. En undersökning av FBI hade visat att det inte fanns några anteckningar om köp av möbler av Alger Hiss under november och december 1937 i affärer som sålde begagnade möbler i Washington. Fru Hiss medgav att hon skrivit flera av de aktuella dokumenten på maskinen. Murphy påminde om en rad olikheter mellan Priscilla Hiss uttalande för åtalsjuryn och de uttalanden hon nu gjorde vid förhöret.

Stryker och Murphy pläderade den 23 juli. Murphy påpekade för juryn att det var viktigt att man tog hänsyn till att Esther och Whittaker Chambers så i detalj inte kunde ha beskrivit paret Hiss bostad på Trettionde gatan och vid Volta Place, om de inte hade varit där. Efter en sammanfattning och anvisningar till juryn av domare Kaufman drog sig juryn tillbaka. Rättegången hade tagit sex veckor. Juryn tog 24 timmar på sig att konstatera att man inte kunde enas. Kaufman bad jury-medlemmarna göra ett nytt försök. Men efter ytterligare två timmar visade det sig vara omöjligt att komma överens. Senare uppgavs att åtta i juryn ville fälla och fyra fria.

Julius Rosenberg (bilden) och hans maka Ethel avrättades som spioner 1950. Dåtida och sentida bevis visar att de var skyldiga till spioneri för Sovjetunionens räkning.

Andra rättegången

Den 17 november 1949 inleddes den andra rättegången. Murphy var på nytt åklagare, men Hiss hade bytt ut Stryker mot Claude B. Cross, en skicklig Boston-advokat, som inte var lika färgstark som Stryker. Domare var veteranen Henry W. Goddard.

Murphy stärkte sin ställning. Ett nytt vittne, William Rosen, vägrade svara på frågor om sitt förhållande till kommunistpartiet 1936. Han hade varit ägare till en Ford-bil, som en gång ägts av Hiss. Hede Massing vittnade och stödde Chambers. Hiss hade enligt henne varit medlem av en sovjetisk spionorganisation.

Massing, som själv varit sovjetisk spion men hoppat av hade varit gift med kominternagenten Gerhard Eisler, som opererat i USA under 1930-talet och lett en sovjetisk spionorganisation. Edith Murray, ett annat vittne, hade arbetat för Chambers när paret bodde i Baltimore 1934-36. De hade tagit emot två besökare där. Murray identifierade dem som Priscilla och Alger Hiss.

Försvaret lyckades få rättens tillstånd att höra dr Binger som expertvittne. Denne påstod att det var hans uppfattning att Chambers var en "psykopatisk personlighet". Eftersom domare Goddard tillät att en rad nya vittnen hördes varade den andra rättegången längre än den första. Slutpläderingarna hölls den 20 januari 1950. Murphy slutade med att peka på skillna-

derna mellan Hiss och Chambers: "Den ene är lång och ser bra ut, den andre är liten och fetlagd... mrs Hiss går på fester med fru Dean Acheson. Mrs Chambers far och mor kommer från Ryssland". Han hänvisade också till dokumenten: "Fakta bevisas genom dokumenten och de finns där. De förändras inte.. Ingen har ändrat dem... ni kan alltid gå tillbaka till dokumenten när ni bedömer det här fallet." En spion har en fördel av att ha ett gott rykte i sitt arbete. Det fanns en lång rad omständigheter, som visade Chambers nära kontakter med Hiss. Murphy räknade upp dem. Han återkom också till skrivmaskinen. Naturligtvis måste Hiss göra sig av med den. Maskinen kunde innebära stora problem för dem, om den upptäcktes hemma i deras bostad. Till slut sade Murphy till juryn att ta med dokumenten till juryrummet och även skrivmaskinen. "Det är instrumenten. Vad bevisar de? Mina damer och herrar, de bevisar förräderi och där är förrädaren."

Juryn tog mindre än 24 timmar på sig: "Vi anser att den tilltalade är skyldig då det gäller den första åtalspunkten och skyldig beträffande den andra." Domare Goddard avkunnade domen, fem års fängelse, ovillkorligt.

Resningsförsök

Hiss inledde omedelbart arbetet med överklagande. En ny grupp advokater anlätades, ledd av Lange, en New York-advokat. Den första rättegången hade kostat 50 000 dollar. Den andra 31 000 dollar, närmast miljonbelopp i dagens penningvärde.

Överklagandet inriktade sig främst på rättegångsfel: domare Goddard borde inte ha tillåtit att Rosen, Massing och två andra personer fick vittna. Kritiken mot Murphy var också häftig och Goddard anklagades för att ha varit partisk och negativt inställd till Hiss. Man jämförde också med domare Kaufman och att hans upprärande under den första rättegången hade varit exemplariskt.

Appellationsdomstolen fastställde domen mot Hiss den 7 december 1950 och avvistade argumenten i besvärsskriften. I mars 1951 vägrade Högsta domstolen Hiss prövningstillstånd. Medan Hiss avtjänade fängelsestraffet förberedde hans advokater en begäran om ny rättegång. Domare Goddard lyssnade till parternas plädering och den 22 juli 1952 avtog han Hiss begäran. Appellationsdomstolen prövade Goddards beslut med samma sammansättning som tidigare. Domare Goddards be-

slut fastställdes den 30 januari 1953 och den 27 april 1953 vägrade Högsta domstolen prövningstillstånd.

Efter avtjänandet av fängelsestraffet hade Hiss svårigheter att finna arbete. Han skilde sig också så småningom från Priscilla. Ständigt nya böcker kom ut där slutsatsen var att han var oskyldigt dömd, och under presidentvalet 1968 visade studentrevoltörerna i den nya vänstern stort intresse för honom som "offer" för Richard Nixon. Under 1970-talet reste Hiss runt i USA och Europa på föredragsturnéer. Nixon och HCUAA hade "fixat" så att han blev fälld var temat. Det hade hunnit bli 1972 när Hiss vann en liten delseger. Han fick rätt till statlig pension på 80 dollar i månaden. Watergate resulterade i nytt intresse för Hiss, som nu hade hunnit bli 70 år. Han fick uppleva ett starkt stöd i den våg av kritik som riktades mot Nixon.

Naturligtvis var Hiss oskyldig och tidningar och tidskrifter publicerade artiklar av Hiss, som styrkte detta. Konspirationsteorier spreds och diskuterades.

1974 års Freedom of Information Act ledde till att bland annat dokument från mikrofilmerna i pumpan släpptes fria. Hiss höll presskonferens och hävdade att han aldrig hade lämnat något material till Chambers. Nixon var orsaken till att han hade dömts till fängelse för något han aldrig hade gjort. Nu framfördes en ny konspirationsteori att lägga till alla de andra.

Konspirationsteorierna

En rad teorier om sammansvärjningar framfördes 1948-1978 av Hissanhängarna. Professor Weinstein har i sin bok översiktligt redogjort för de sex viktigaste och vanligaste:

1) *Den förfälskade skrivmaskinen.* Enligt denna teori skulle det funnits två Woodstock-maskiner. En verklig och en som användes under rättegångarna för att bevisa Hiss skuld. Den senare skulle ha tillverkats av Chambers, som hade samarbetat med FBI-expert för att åstadkomma den.

2) *HCUAA och Richard Nixon förfälskade mikrofilmerna i pumpan.* Tesen att utskottet och Nixon hade legat bakom den fällande domen hade sin höjdpunkt vid Watergate-affären. Det var enligt teorin främst Nixon som låg bakom förfälskningen för att få Hiss fälld.

3) *Högersammansvärjningen.* Den antikommunistiske journalisten Isaac Don

Levine, för övrigt den som Chambers först hade gått till med sina avslöjanden, skulle med sina medsammansvurna ha tillverkat det bevismaterial, som fällde Hiss).

4) *Chambers som hämnare.* Enligt denna teori skulle Chambers vara homosexuell och Hiss hade avvisat hans närmanden. Följaktligen var Chambers ute efter hämnd.

5) *Dubbelagenten.* Detektiven Horace Schmahl, som arbetade med undersökningar för Hiss advokater, skulle ha varit en dubbelagent, som samtidigt arbetade för FBI).

6) *Den verkliga sanningen.* 1976 publicerades en bok av John Charles Smith, *Alger Hiss: The True Story*. Författaren framför här en lång rad konspirationsteorier, som alla gick ut på att Chambers var nyckelpersonen i "sammansvärjningen" mot Hiss. Han låg bakom allt och Smiths bok sammanfattar de teser, som i korthet presenterats under punkterna 1) till 5) ovan.

Professor Allen Weinstein avvisar i boken *Perjury* samtliga konspirationsteorier som otroliga och ingen av dem har heller skapat förutsättningar för Hiss att på nytt få sin sak prövad i domstol.

Hiss var skyldig

Professor Weinsteins bok 1978 blev nyckeln till Hiss-Chambersfallet. Tack vare framgång i en rättegång mot staten, som pågick från 1973 till 1976 lyckades han få tillgång till 30 000 sidor FBI-material och tusentals sidor från justitiedepartementets arkiv. Men Weinstein gick längre än att bara basera sin forskning på det nya arkivmaterialet. Han lade ner omfattande tid och möda på att besöka ett dussin arkiv och intervjuade ett 80-tal personer, varav 40 aldrig tidigare hade uttalat sig offentligt om fallet. Hans resor tog honom till England, Tyskland, Ungern, Israel, Italien och Mexiko.

Fem av de intervjuade arbetade för den sovjetiska underrättelsetjänsten i Förenta staterna och Europa under 1930-talet: Jozsef Peters, Nadja Ulanovskaja, Maxim Lieber, Paul Willert och Hede Massing. Med undantag för Peters stödde de alla Chambers vittnesmål. Massing hade stött Chambers redan under den andra rättegången.

Professor Weinsteins korta slutsats i den massiva 600-sidiga boken är klar och otvetydig: "Juryn vid den andra rättegången gjorde inget misstag då den förklarade Alger Hiss skyldig till det han anklagades

för".

Men myten om Hiss oskuld har förts vidare bland annat i Sverige¹². Hiss öde framstår som dubbelt tragiskt efter kommunismens slutgiltiga kollaps under 1991. Allt vad de amerikanska kommunisterna kämpade för har fallit i grus och aska. Inte nog med att Hiss, atomspionerna Ethel och Julius Rosenberg och grupper som leddes av Silvermaster, Perlo och Ware kämpade för totalitära politiska idéer. Marxismen-leninismen, som var så fashionabel i intellektuella kretsar på 1930- och 1940-talen och 1968, har under trycket av verkligheten visat sig sakna hållbarhet.

En dramatisk utveckling i Hiss-affären ägde rum 1992. En god vän till Hiss, historikern och filmaren John Lowenthal, lyckades vid ett besök i Moskva i september 1992 övertala generalen och författaren Dmitri Volkogonov att företa efterforskningar i KGBs arkiv för att finna dokument om Hiss. General Volkogonov (nu avliden) var en av Boris Jeltsins närmaste medarbetare och inte vem som helst. I november konstaterade generalen att efter en genomgång av ett stort antal dokument kunde fastslås att Hiss aldrig spionerade för Sovjetunionen. Inte heller Chambers var sovjetisk agent.

Det kan verka som det slutliga "friandet" av Hiss, men amerikanska experter tvivlar. Professor Alexander Dallin vid Stanforduniversitetet i USA uttalade att det finns en stark misstanke om att många dokument blivit förstörda. Det finns uppgifter om att sovjetregimen 1989-1991 lät förstöra 5 000 akter i månaden. Dessutom hävdade Volkogonov senare att han blivit missförstådd.

Professor Weinstein har konstaterat att huvudvittnet mot Hiss, Chambers, arbetade för GRU, den militära sovjetiska underrättelsetjänsten och inte KGB. Dessutom finns ett vittne bosatt i Israel, Nadezda Ulanovskaja, som var Chambers GRU-kontakt.¹³

KGBs arkiv lär därför inte innehålla något av intresse och GRU lämnar inte ut några akter. Professor Weinstein hade fått veta av Jevgenij Primakov, då chef för Ryska federationens nya underrättelseorgan för operationer i utlandet, nu rysk utrikesminister, att Moskva "aldrig kommer att släppa några akter om utländska agenter från 1930- och 1940-talen, eftersom de fortfarande kan vara vid liv."

Volkogonov ändrade sig dock innan sin död för något år sedan. Han hade aldrig

sagt att Hiss var oskyldig. Det var ett missförstånd.

I mars 1995 kom så vad som måste betraktas som ett sista dräpslag för Hiss. National Security Agency (NSA) släppte då hemligstämpeln på att stort antal telegram, de så kallade Venona-telegrammen, som sänts mellan Moskva och bland annat sovjetiska ambassaden i Washington och som avlyssnats av USA. Ett av dessa från mars 1945 konstaterar att en agent med täcknamnet ALES hade arbetat för KGBs "grannar", dvs GRU, sedan 1935. ALES var enligt NSA "förmodligen" Hiss. Denne hade på väg hem från Jalta-konferensen stannat i Moskva och träffat en hög sovjetisk tjänsteman, Vysjinski.

Genom sonen Tony lät den nu nästan blinde Alger Hiss meddela media att han förnekade att han var ALES. Den perfekte spionen höll masken in i det sista, förräderiets mask. När Alger Hiss dog i november 1996 var han den siste av huvudaktörerna i dramat som var vid liv.

Noter

1) Nathan Gregory Silvermaster (Styrelsen för ekonomisk krigföring), Solomon Adler (finansdepartementet), Norman Bursler (justitiedepartementet), Frank Coe (finansdepartementet), Lauchlin Currie (administrativ assistent till presidenten), Bella Gold (jordbruksdepartementet), Sonia Gold (finansdepartementet), Abraham George Silverman (chef, forsknings- och informationsavdelningen, järnvägs-pensionsstyrelsen), William Taylor (finansdepartementet) och William Ludwig Ullman (finansdepartementet). Uppgifterna om Silvermaster-gruppen är hämtade ur en av de senaste detaljerade böckerna om sovjetiskt spionage i Förenta staterna *The KGB against the "Main Enemy" - How the Soviet Intelligence Service Operates against the United States* av Herbert Romerstein och Stanislav Levchenko (1989).

2) Victor Perlo (prisadministrationsstyrelsen, finansdepartementet), Edward J. Fitzgerald (krigsproduktionsstyrelsen), Harold Glasser (finansdepartementet), Charles Kramer (Krevitsky) (styrelsen för arbetsmarknadsrelationer), Solomon Leshinsky (Förenta nationerna), Harry Magdoff (krigsproduktionsstyrelsens statistikavdelning), Allan Rosenberg (administrationen för utlandsekonomi) och Donald Niven Wheeler (Office of Strategic Service, föregångare till Central Intelligence Service)

3) HCUAA. *Hearings Regarding Communist Espionage in the United States Government*, ss 566-567.

4) Harold Ware (jordbruksdepartementet), John

J. Abt (jordbruksdepartementet), Nathan Witt (jordbruksdepartementet), Lee Pressman (jordbruksdepartementet), Alger Hiss (jordbruksdepartementet, justitiedepartementet och utrikesdepartementet), Donald Hiss (bror till Alger, utrikesdepartementet och arbetsmarknadsdepartementet), Henry H. Collins (jordbruksdepartementet), Charles Kramer (Krevitsky) (styrelsen för arbetsmarknadsrelationer) och Victor Perlo (finansdepartementet). Se vidare Romerstein-Levchenko, *The KGB Against the "Main Enemy"*, s 101.

5) Ralph de Toledano-arkivet, Hoover Institution Archives, Stanford University, Kalifornien, Mapp 5, avsnitt Hiss-Chambers-fallet, promemoria om fallet av Richard Nixon, 1 februari 1949.

6) *United States of America vs Alger Hiss, Defendant*, United States District Court, Southern District of New York, C. 128-402, ss.12-25.

7) Allen Weinstein, *Perjury - the Hiss-Chambers Case*, (1978) s 413.

8) *Ibid*, s 414.

9) *Ibid*, s 427.

10) *Ibid*, ss 569-589.

11) *Ibid*, s 565.

12) Behandlingen av fallet i Sverige under 1980- och 1990-talen har legat i händerna på antiamerikanskt inställda författare och journalister. Men redan på 1960-talet kom det första bidraget i Sverige. Historikern Hans Villius stod som redaktör för *Ryktbara rätttegångar* (1962). Bidraget om Hiss-Chambers-rätttegångarna "Till min död kommer jag att undra... Rätttegången mot Alger Hiss" är en översättning av en uppsats av den amerikanske historieprofessorn Richard B. Morris. I inledningen skriver Villius: "Åtskilliga omständigheter har emellertid framkommit under årens lopp som fått vågskålen att alltmer väga över i en riktning och starkt tvivel att den dom som fälldes var riktig" (s120). Morris är inte någon konspirationsteoretiker, men han trodde på Hiss oskuld i början av 1960-talet. Sedan dess har vågskålen vägt över åt andra hållet. Övertygelsen är nu stark att Hiss var skyldig.

Avslutningsvis skriver Morris: "Om domen är riktig och Alger Hiss är skyldig, då kan

endast hans otroliga dumhet mäta sig med hans upprörande förräderi. Om han är oskyldig, då har han fallit offer för den vidunderligaste komplott som tänkts ut alltsedan en fransk artillerikapten deporterades till Djävulsön, fälld av en förfalskad bordereau" (s164).

De tre senaste bidragen till Sverige-bilden av Hiss-Chambers-fallet har alla tillkommit efter professor Weinsteins bok. Den antiamerikanske filmkritikern Jan Aghed (*Sydsvenska Dagbladet*) bidrog 1981 med två artiklar.

Torbjörn Säfves bok *Gorilla* utkom 1986. Den handlar egentligen om den amerikanske mellanviktsvärldsmästaren i boxning, "Gorilla" Jones. Säfve låter vid ett tillfälle Jones utgjuta sin avsky för amerikansk politik under 1940- och 1950-talen. Här följer några smakprov med anknytning till Hiss-Chambers-fallet: "Nya ansikten, garanterat ointellektuella, dök upp i Vita huset: Richard Nixon exempelvis. Och ut från byggnaden fördes i handbojor Alger Hiss, en intellektuell som bett en spion att gömma en mikrofilm i en pumpa" (s 236). "Då drog han [senator McCarthy] fram någon som hette Braunauer och hennes make likaså och det där paret anklagades för att ha känt den redan dömda "kommunisten" Alger Hiss" (s 239).

Den första mer omfattande skildringen av Hiss-Chambers-fallet på svenska kom tretton år efter professor Weinsteins bok. Pumpans betecknas av författaren, Lars Jakobsson, som en roman (Bonniers 1991) och därmed är det fritt fram att blanda fakta med fiction. Boken är välskriven, men lämnar sensationellt nog skuldfrågan öppen (kanske för att göra temat mer dramatiskt) att avgöras av läsaren. För Jakobsson har egentligen inte särskilt mycket hänt, även om han i korthet nämner professor Weinsteins bok. Myten Hiss som ett offer för "onda kommunistjägare" lever i Sverige trots allt nytt material som tillkommit sedan 1970-talet. ☪

13) *Newsweek*, 9 november 1992, Allen Weinstein, *Reopening a Cold War Mystery*, *Washington Post*, 4 november 1992 och Arnold Beichman, *Verdict Begs Appeal to Yeltsin*, *Washington Times*, 7 november 1992.

UTLANDS-NYTT

IRAs rätta ansikte

Länge såg det ut som om de stridande parterna i Nordirland hade grävt ner stridsyxan för gott. Senare tids IRA-våld och hot visar dock på en annan utveckling. Sinn Fein-ledaren Gerry Adams ständiga leende har i längden inte kunnat dölja den irländska republikanska arméns rätta ansikte.

IRA har under en lång tid skickligt slagit mynt av den good-will organisationen fick till följd av det temporära vapenstilletåndet. Gerry Adams sågs skaka hand med en brett leende president Clinton i Vita huset, och till och med från den brittiske premiärministern John Major hördes försonliga tongångar. En bestående framgång för IRA är att man under vapenvilan lyckades få det irländska radiobolaget Radio Telefis Eireann att häva det 25 år gamla förbudet mot sändningar avseende "terrorister". Etern exploateras nu hårt av Gerry Adams, och något nytt sändningsförbud för IRA lär inte vara aktuellt – ett förnyat förbud skulle ses som alltför "reaktionärt" i politiskt korrekta kretsar och som ett "hot mot fredsprocessen".

IRA förde en gång en ur demokratisk och frihetlig synvinkel i stort rättfärdig kamp mot engelsk kolonialism. Den tiden är för länge sedan förbi, även om dagens brutala terrororganisation i Nordirland alljämt förmår dåra amerikaner av irländsk börd att pumpa in pengar till sin verksamhet. IRAs mål att skapa ett enat, socialistiskt Irland består. I samband med en pannediskussion i Nordirland för en tid sedan förklarade Sinn Feins ordförande Mitchel McLaughlin (Sinn Fein är IRAs politiska gren) för vem som ville höra på att det enda enade Irland som Sinn Fein/IRA är intresserat av är: "en demokratisk, socialistisk republik, ett litet Kuba utanför Västeuropas kust... jag vill se en total revolution i detta land".

Sådana oförblommerade yttranden brukar tyvärr passera tämligen obemärkta i västerländska, liberala massmedia. Mycket blod lär få flyta innan myten om IRA slutgiltigt avslöjas.

(National Review, New York)

Motstånd i Östturkestan

Sedan de före detta sovjetiska centralasiatiska republikerna vunnit oberoende börjar det även röra på sig inom de områden som kontrolleras av Kina. I Östturkestan (Sinkiang) har det vuxit upp en motståndsrörelse som arbetar för ett fritt Östturkestan (nära lierat med andra länder som talar med turkiska besläktade språk i närheten). Östturkestanska Unionen heter östturkestanernas organisation i Europa. Den har nyligen sammanställt material om effekterna av de kinesiska provsprängningarna av kärnvapen, som i stor utsträckning skedde i just Sinkiang-provinsen. Enligt rapporten har kärnvapenproven förorenat dricksvatten och livsmedel och påverkat miljoner djur i området. Så många som 200000 människor kan ha dött som en följd av det radioaktiva nedfallet i området. Antalet fall med leukemi sjudubblades under den period proven pågick och vissa cancertyper är sju gånger vanligare i Sinkiang jämfört med det "riktiga" Kina. Flertalet återverkningar är spridda över provinsen och har varit utspridda i tiden. Det finns dock också rapporter om händelser mer koncentrerade i tid och rum. Världshälsoorganisationen WHO har till exempel i en rapport uppgett att 3961 människor dog 1988 av en okänd sjukdom i städerna Hoten, Jarkent och Kasjgar. Senare (1990) har det uppgetts att 5000 ungdomar i området drabbats av förlammningsskador.

Kärnvapenprov pågick under 30 år i Sinkiang. I början evakuerades inte ens befolkningen i närheten av provområdet vid den vandrande sjön Lop Nor, senare evakuerades de för några dagar. Djuren evakuerades dock aldrig och därför åt människorna deras kött och drack deras mjölk, trots att det var förorenat av radioaktivitet. Den medicinska uppföljningen av proven har varit så gott som obefintlig.

De kinesiska myndigheterna har vid olika tillfällen försökt ingripa mot de östturkestanska nationalisterna. I maj förra året arresterades mer än 5000 oppositionella, främst intellektuella och religiösa ledare, konstnärer och motståndsmän. Kineserna har också utverkat medverkan från den före detta sovjetrepubliken Kazachstan, där det bor 200 000 östturkestanare. Folket hävdar att de har en mer än 3000 år gammal historia och att de en gång lyckades stoppa Alexander den Stores frammarsch genom området på 300-talet före Kristus. Kineserna anser att det finns 8,5 miljoner uigurer (östturkestanare) i Kina, medan östturkestanarna själv hävdar att det riktiga antalet är mellan 15 och 20 miljoner. Området var självständigt under perioden 1944–1949, då kineserna var fullt sysselsatta med inbördeskriget mellan Chiang Kai-sheks nationalister och Mao Tse-tungs kommunister.

Nytt stridsflygplan från USA – generationen efter Gripen

I början av april presenterades det första serieexemplaret av Lockheed Martins nya stridsflygplan F-22 Raptor. F-22 är gene-

Traditionell östturkestansk (ujgurisk) levnadsstil, nu börjar protesterna mot det kommunistiska förtrycket att intensifieras.

rationen efter Gripen, främst genom att planet har inbyggd Stealth-teknik, dvs det syns mycket lite på radar. Dock har F-22 en stor nackdel, priset. En F-22 kostar 600 miljoner kronor, mer än fyra gånger så mycket som en Gripen.

Rabattpris på ryska företag

Den ryska privatiseringen har hittills inbringat cirka 85 miljarder kronor. Visserligen återstår ännu mycket att sälja ut, men eftersom det som redan sålts inkluderar större delen av olje- och metallindustrin ställer sig många analytiker frågan om det kan vara så billigt. Såväl Ericsson som Astra är ensamma värda mer än hela den summa som den ryska privatiseringen inbringat. Förklaringen är att mycket sålts till underpriser, till gamla kommunistpampar och till personer som har kontakter. Lite av den gamla kommunistiska stilen alltså.

Egyptier kämpar för att bli klassad som "svart"

Mostafa Hefny har stämt staten i USA för att få registreringen "svart" i folkbokföringen. Anledningen är att Hefny vill komma i åtnjutande av förmånsbehandling när det gäller arbeten, stipendier, lån etc som är förbehållet "minoritetsgrupper". Enligt den amerikanska lagstiftningen betraktas personer med bakgrund i det "svarta Afrika" som svarta. Till "vita" länder räknas förutom Europa även Mellersta Östern och Nordafrika (inklusive Egypten). Hefny är nubier och han är därför mörkare i hyn än "svarta" amerikaner som till exempel före ÖB Colin Powell. Hefny påpekar att även många svarta som kommer till USA från England, Karibien eller Kanada betraktas som "vita".

(CNN)

"Antirasister" till angrepp mot opinionsmöte

I Norge ordnar landets tredje största parti, Framskrittspartiet, opinionsmöten den 1 maj. Vid årets 1 maj-möte i Oslo gick personer som kallade sig för antirasister till angrepp mot partiledaren Carl I. Hagens tal genom att kasta flaskor, ägg, brädbitar och tomater. "Gå hem och skäms" ropade Hagen till bråkmakarna som försökte hindra de 3000 anhängarna till Framskrittspartiet att få höra vad Hagen hade att säga om norsk politik.

Syd Korea med i OECD

Nu har även Syd Korea blivit medlem i OECD. Tidigare har denna industriländernas organisation växt med Mexiko, Singapore, Tjeckien, Ungern och Polen.

Nordkorea finansierat med knark?

För några år sedan var det stor skandal och utvisningar som följt när det avslöjades att den nordkoreanska ambassaden i Stockholm till stor del finansierades med att ambassadpersonalen sålde skattefri ambassadsprit och skattefria rökverk svart till hugade svenska spekulanter. En nordkoreansk avhoppare och militärspion, Hung Chang-gul, hävdar nu att det nordkoreanska "Arbetets Parti" (det enda tillåtna - kommunistpartiet), finansierar sin verksamhet med opiumexport.

Forsatt satsning på "Stjärnornas krig"

Även om det tidvis varit trångt med finansieringen fortsätter de stora forskningsprojekten inom president Reagans stora SDI-program, ibland kallat "Stjärnornas krig". En industrigrupp med Boeing i spetsen fick för en tid sedan ett utvecklingsprojekt för en luftburen laser med förmåga att skjuta ned ballistiska robotar. Gruppen ska ta fram en prototyp som monteras på en Boeing 747 och kontraktet är på 1,1

miljarder dollar, dvs ungefär 8 miljarder kronor. Enligt visionerna skulle sju 747or som cirklar i närheten av ett stridsområde kunna skjuta ned robotar mellan 40 och 100 sekunder efter det att de avfyrats. Första delstation i projektet är att en kemisk laser år 2002 ska kunna skjuta ned en robot på upp till tio mils avstånd. Tre operativa plan ska, om allt går bra, vara i drift 2006, och alla sju i drift 2008.

Det var USAs massiva satsning på rymdförsvaret som ekonomiskt och teknologiskt knäckte Sovjetunionen och medförde Västs totala seger i det kalla kriget.

En spricka i New Yorks reglerade taxisystem

I mer än sextio år (!) har antalet tillåtna taxibilar i New York varit konstant. "Medallions", som de åtråvärda tillstånden att köra taxi kallas, har kostat hundratusentals dollar och inga nya har utfärdats sedan 1937. Enda sättet att få ett tillstånd har varit att köpa det av någon som drar sig tillbaka från branschen. Nu har staden New York äntligen funnit att det behövs flera bilar än 1937. Dessutom tänker staden sig att dra in 80 miljoner dollar på att utfärda 400 nya tillstånd, det vill säga 200.000 dollar styck!

ortsättning från sidan 8

: på gott och ont i förvandling. Under näre år har dess tillverkningsindustrier aft imponerande framgångar, men det lägås av motsättningar mellan sin nyrika medelklass och sina proletära massor, samt mellan de etablerade politiska partierna. Artistriderna har vanligen inte gällt politik i verklig mening utan mest varit uppslitande kiv om vilka personer som skall besitta höga poster. Landet plågas av terrorism, som underblåses av tre fiender. Mest av allt plågas det av en tungrodda statsbyråkrati.

Atatürk ville med sekulariseringen av statsmakten utplåna den religiösa dogmatiken med avsikt att befrämja ömhuft, men den har följts av en pron dogmatism som med sin rigiditet rovocerar antagonism och hindrar ehövlige anpassningar till skeendet u långt efter Atatürks död 1938. Han ade imponerats av och applicerat lapoleons modeller för utbildning och ivaltning med maximalt beslutsfatnde på hög nivå, vilket kan underitta när nationer byggs upp på nytt, en principen har med tiden blivit lycklig och medfört svaga, kortlidade regeringar (ibland ställda åt sian av militärkupper) samt en förvaltning med byråkrater som mest sitter ch väntar på att någon överordnad call fatta beslut åt dem.

Atatürk önskade att landet skulle igå i den västliga sfären. Många av ans trognaste anhängare, kema-sterne, har i iver att hedra hans minne

blivit så värdsamma inför allt möjligt, som kan anses vara "västligt" och "modernt", att västvärldens attityd till Turkiet ofta är nedlåtande, och att, som chefredaktören för en ledande Ankara-tidning nyligen påpekade, "vi turkar ständigt söker efter vår egen identitet".

Kemal Atatürk skapade det moderna Turkiet. Observera att han bär västerländska kläder och att hans hustru saknar slöja. Idag finns det islamister som vill gå tillbaka till det gamla.

Muslimska massor

Islamisternas framgångar beror till stor del på reaktioner mot okritiskt accepterande av västlig fason samt den makthavande medelklassens egenintressen och brist på talang att styra hela landet med ansvar, stil och god smak. Viktig är en arg opinion som hävdar att det mesta som byggts i landet på senare tid är fult, samt att alla vackra byggnader uppfördes under aristokratisk ledning.

Dessa reaktioner skulle mycket väl kunna föra rörelsen för "gudomlig aristokrati" framåt. Den har stora, förbisedda möjligheter att vinna muslimska massor såväl som andra med stark längtan efter en noblare värld.

Resultatet kunde få stor betydelse för Mellanöstern och allt som påverkas därifrån. Intressant är att Khadaffi tycks vara dragen till denna rörelse.

En annan mycket betydelsefull utveckling, som man allmänt bortsett från internationellt, men som Turkiets förre premiärminister Bülent Ecevit varnade för, stort uppslaget i *Turkish Daily News* i Ankara av den 29 januari i år, är den rysk-grekiska upprustningen på södra Cypern:

"Ryssland har etablerat sig i östra Medelhavet och har därmed tagit det sista steget inför ett rysk-grekiskt försök att erövra Turkiet". "Ryssarna betraktar sig nu som mer effektiva i regionen än amerikanerna och britterna".

Sommarpaket

195:- porto betalt – om Du betalar in per postgiro 85 95 89-4

Här är Contras speciella sommarerbjudande 1997. Du får **Erik Ekelunds roman** "Ingen av officerarna bar uniform" (441 sidor, inbunden), **bildekalen** "Född fri – skattad till döds" samt ett **rockslagsmärke** "Socialismen är ett helvete". Allt detta, till ett sammanlagt värde av 270:- inklusive frakt, får Du

för endast 195:-. Din motpres- tation är att beställningen sker direkt på postgirotalongen med inbetalningen och att Du betalar senast den 31 juli 1997. Vill Du ha Contras fullständiga katalog går det bra att ringa 08-654 95 52 eller skicka ett mejl till contra@algonet.se

Det etiska paradigmskiftet

–Av Björn Sjövall–

Inom naturvetenskapen har ett s k paradigmskifte börjat göra sig märkbart. Det är fråga om en förändring av utgångspunkt vid tolkningen av universums och livets uppkomst. Den nya riktningen har genom förmedling av allmänt tillgängliga framställningar, t ex Erland Lagerroths bok *Mot en ny vetenskap* (Studentlitteratur, 1986), blivit känd och en särskild organisation har grundats för spridning av den vetenskapliga nyorienteringen. Rörelsen presenterar sig i den engelska formuleringen "Council for the Advancement of a New Human Ethic Life Paradigm", som sammanfattas i benämningen CANHELP.

Denna rörelse har givit spridning åt ett program, i vilket följande jämförelse göres mellan den traditionella naturvetenskapens världssyn och den egna tolkningen:

skapen tänker sig förloppet. Enligt *Omega-fallet* var grunden för den materiella skapelsen ett *materiellt sett* tomt tillstånd fyllt av energi, medvetande och intelligens. Livets kvaliteter fanns med redan från

Gästskribenten

början – livet har inte uppstått, endast livsyttringar har uppstått. Materien, som är en förutsättning för livsyttringar, kommer in senare och kan ses som vibrationer eller rörelser i ett hav av medvetande, att likna vid vattenvirvlar eller vågor i havet. Detta synsätt finner man i många tanke-riktningar från olika kulturer och tids-epoker.

framställning av Gud som Skaparen. Inför Omega-modellen blir frågan vilken plats den individuella existensen intar i denna tolkning av utillståndet. Något svar på frågan ges inte av CANHELP. Inte heller av den traditionella vetenskapen erbjuds ett svar, annat än hänvisningen till det biologiska livets utveckling enligt darwinism och ärftlighetsläran.

Inom naturvetenskapen har de angivna tolkningarna av universums utillstånd inget meningsfullt samband med människans existens och eventuella fortlevnad efter döden. Hur skall vi föreställa oss ett sådant samband? Vilken av de angivna utgångspunkterna för skapelsen, Alfa eller Omega, erbjuder en meningsfull utgångspunkt för förståelsen av den individuella mänskliga existensen i ett kosmiskt perspektiv?

I sökandet efter svar på denna fråga framstår för mig en fruktbar utgångspunkt de tankar och upplevelser som Emanuel Swedenborg (1688-1772) har framlagt i sina omfattande bibeltolkningar.

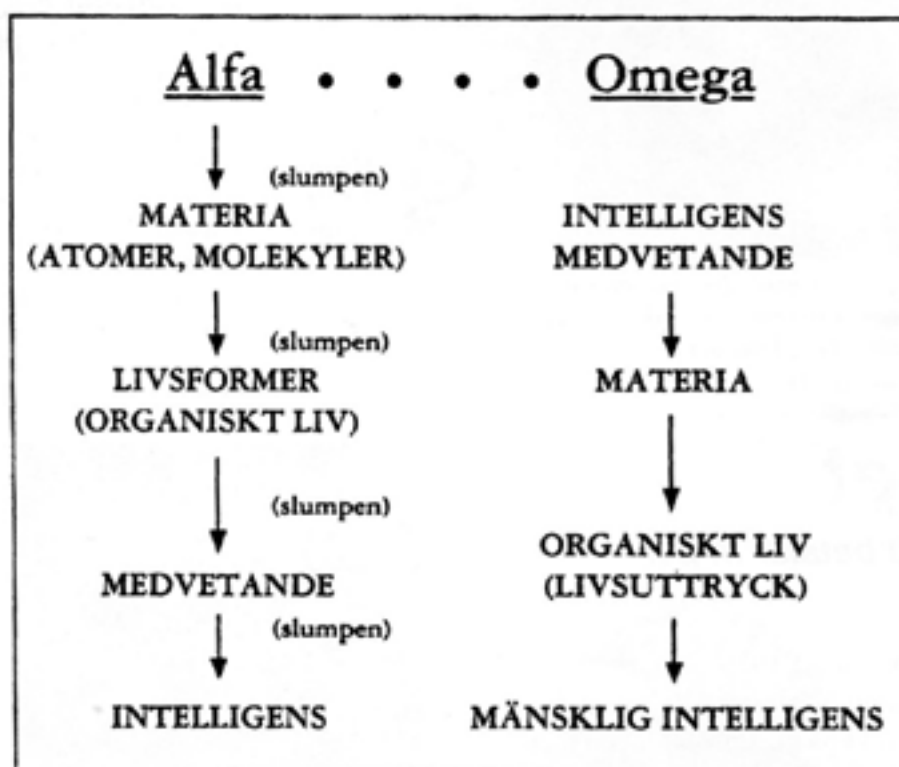
Swedenborgs syn på den mänskliga existensen

Efter att ha bedrivit en omfattande forskning inom naturvetenskap och teknik övergick Swedenborg vid 56 års ålder till bibelforskning. Ursprunget till denna förändring var en omvälvande kallelseupplevelse.

Vid framläggandet av sina nytolkningar av bibeln redovisar Swedenborg personliga upplevelser av en andlig och himmelsk tillvaro för människan. Han anger dock livet i den materiella världen som förutsättning för det tillstånd av icke-materiell existens, som människan övergår till efter döden. En sammanfattande framställning har han givit i den koncentrerade skriften *Himmel och Helvete*: "Om Himlen och dess underbara ting och om Helvetet. På grund av vad som blivit hört och sett av Emanuel Swedenborg". Ett centralt ställe i denna skrift beskriver människans existentiella möjligheter i följande ord:

"I den kristna världen vet man alls icke att himlen och helvetet äro från människosläktet, ty man tror, att änglarna blevo skapade från begynnelsen...".

Swedenborg skriver att han vid samtal med änglar fått veta, "att det i hela himlen

Här anges två ytterlighetsfall, mellan vilka ligger ett spektrum av andra möjligheter. Enligt *Alfa-fallet* börjar skapelsen av en slump, och utvecklingen råkar leda till att intelligens uppstår som en biprodukt ur materien. Det är så den nuvarande veten-

Individens existens

Enligt Omega-modellen är utgångspunkten för livets uppkomst att det råder ett universellt tillstånd av energi, medvetande och intelligens. Detta ursprung för livet synes stå i överensstämmelse med bibelns

icke är en enda ängel som har blivit skapad från begynnelsen, ej heller i helvetet någon djävul som har blivit skapad till en ljusets ängel och nedkastad, utan att alla såväl i himlen som i helvetet äro från människosläktet, i himlen de som i världen ha levt i himmelsk kärlek och tro, i helvetet de som levt i helvetisk kärlek och tro." (Citat s. 218-219 från den nämnda skriften, översatt från latinets av Gustaf Baeckström, pastor i Nya Kyrkans församling, Stockholm 1944).

I Swedenborgs framställning av människans utveckling till en icke-materiell existens efter döden blir livets mening att människan skall nå en kosmisk existens såsom Guds medarbetare.

Uppkomsten av människan betyder en expansion inom skapelseprocessen. Urtillståndet av energi, medvetande och intelligens enligt Omega-fallet får genom uppkomsten av individuella existenser en vidgad dynamik och ett rikare utspel av skapande. Därmed framstår Swedenborg såsom den ende i religionens värld med ett konstruktivt svar på frågan om meningen med människolivet och den individuella existensen.

Den kosmiska människan

Med utgångspunkt i den bild *CANHELP* ger av det universella urtillståndet kan vi förstå uppkomsten av den individuella mänskliga existensen. Det fordras att en avgränsning av energi sker från den totala universella energin. Denna möjlighet framställs

som "vibrationer eller rörelser i ett hav av medvetande, att likna vid vattenvrivar eller vågor i havet". Genom materien isoleras all energi och blir grundvalen för en individuell mänsklig existens.

På vägen genom materien kommer energin att centreras i självständiga aktivitetscentra. Därigenom möjliggöres ett skapande samspel mellan den universella energin och den i människan individualiserade aktiviteten. För att detta resultat skall säkerställas i ett universellt sammanhang fordras dock att den kortvariga materiella existensen får en fortsättning efter döden. Här står vetenskapen svarslös. Svaret ger däremot Emanuel Swedenborg i berättelserna om sina erfarenheter från de andliga och himmelska sfärerna.

Endast genom Swedenborg får människosläktet en existentiell mening bortom döden och i ett kosmiskt perspektiv. Då vi utgår från Omega-teorin om urtillståndet och sammanställer detta med Swedenborgs erfarenheter av människans andliga och himmelska existens framstår människan i sin existens som den kosmiska människan.

Med denna tolkning av människans existens kan vi även i det materiella livet konstatera en samverkan mellan en individuellt begränsad energi och den universella energin. Denna samverkan upplevs av individen som intuition, inspiration och spontan ledning. Den i individen avgränsade energin samverkar med sitt ursprung i den kosmiska energin. I Bibelns perspektiv

har individen möjligheten att verka som Guds medarbetare. I det vetenskapliga Omega-perspektivet framstår individens samband med universum. Tillsammans förenas dessa perspektiv i bestämningen av människan såsom *den kosmiska människan*.

Fil dr Björn Sjövall är docent i Uppsala och verksam som författare och debattör i Sverige och utlandet. Han har sedan 1949 givit ut en lång rad arbeten inom främst psykologi och beteendevetenskap men har även publicerat skådespel och arbeten med religiöst ämnesval. Han har utformat den så kallade tensionismen. Inom kort kommer Sjövalls samlade verk att utges av ett förlag i London.

QUO VADIS?

På ett suddigt fotografi från den gråmulna hösten 1937 utspelas en makaber scen. Jag betraktar ett vackert men i dödsångest förvridet ansikte, tillhörande en nanna. Hon kryper ihop, tryckt mot kyrkogårdsmuren. Det stripiga håret sticker i de fuktiga ögonen och kletar sig fast i pannan och längs kinderna. Ordensdräkten är sönderskuren. Förvandlad till klibbiga och våta trasor. Vid hennes bundna fötter ligger en bensindunk. Mannen, med röd armbindel, som lutar sig över henne håller en brinnande tändsticka. Man anar slutet och minns Kristi svar till Paulus i den välkända legenden, "Jag är på väg till Rom för att ännu en gång låta mig korsfästas".

Fotografiet skildrar en händelse som inträffat under det spanska inbördeskriget, men bortsett bensinen och andra attiraljer, kunde den lika gärna vara hämtad ur Henryk Sienkiewicz nobelprisbelönade roman *Quo vadis*, 1896. I den berättas om kärleken mellan en man och en kvinna, Vinicius och Lygia, men också om det dramatiska mötet mellan två världs- och livsåskådningar; den kristna och den antika. I sitt tal vid prisutdelningen 1905 nämnde Svenska akademins dåvarande sekreterare Carl David af Wirsén bland annat de "makalösa skildringarna av Roms brand och de blodiga uppträdandena på amfiteatern".

Rom brann, och så småningom föll också

Av Eugen Omar

imperiet. Men att striden pågår än visade sig den 29 april förra året (1996). Då den svenska vänstern, uppbackad av massmedia, var mitt uppe i firandet av den spanska republikens 60-årsjubileum, markerade påven Johannes Paulus II sitt ställningstagande genom att saligförklara tre spanjorer som marterats i inbördeskriget 1936-39. Den Helige Fadern bedömde att de tre – syster Mercedes Prat och broder Jaime Hilario Barbal, mördade i Taragona 1937 och passionistprästen Innocenz Canouira Arnau, arkebuserad i sakristian i Touron – avrättats för sin tro och ingenting annat. Mellan 1987 och 1989 saligförklarades även tre karmelitsystrar som torterats till döds i Guadalajara 1936 och 26 unga passionister, avrättade samma år i trakterna kring Daimiel.

I ett tal som hölls i Barcelona den 8

augusti 1936 förklarade ordföranden i Arbetarpartiet marxistisk enhet. Andreu Nin, att "det finns många problem i Spanien, bland dem problemet kyrkan. Vi har löst det problemet genom att helt enkelt skära av dess rötter. Vi har satt munkavle på prästerna, bommat igen kyrkorna och satt stopp för alla gudstjänster".

Bristfälligt kunskap

Talet hölls i krigets inledningsskede, men redan då räknades offren i tusental. Offer för en av de våldsammaste religiösa förföljelserna i historien, blott jämförbar med de förföljelser kyrkan fick utstå under romarrikets dagar eller i det expanderande Sovjetunionen under Stalin. Till detta skall adderas "antalet offer för den kommunistkontrollerade spanska säkerhetspolisen", som är okänt, "men det torde röra sig om tusentals" (Bertil Häggman, *Den kommunistiska förintelsen*, Pro Veritate 1982).

Trots att mer än ett halvsekel förflutit har denna tragiska episod inte fått det utrymme den förtjänar i skolsalar och massmedier. Kanske för att republiken, såväl före som efter inbördeskriget, sågs med välvilliga ögon av de "progressiva" krafterna i Europa, även i det annars så samvetsömma Sverige. Den spanska förtryckarregeringen åtnjöt till exempel helt ohöljt Olof Palmes och det politiska etablissemangets gunst. Det verkar som om det funnits och finns en önskan att undanhålla historieböckerna ett av dess mest nedriga kapitel. Man kunde inte, och kan fortfarande inte, tillåta svartmålningen av en regim, vars program ju sammanfaller med den "politiskt korrekta" vänsterns.

En notis i *Upsala Nya Tidning* 17/12 1996 med rubriken "Vänstern hedrar

Spanienfrivilliga" visar att kunskapen om vad som egentligen hände fortfarande är bristfällig: "Vänsterpartiet i Uppsala har vid ett möte hedrat minnet av de demokrater som 1936 åkte till Spanien för att försvara demokratin och kämpa mot fascismen". Vidare står det att läsa att "partiet vill hedra alla dem som har kämpat och dött för demokrati och rättvisa". Trots den uppenbara begreppsförvirringen är det skrämmande budskapet tydligt. Nunnan som brändes till döds var "fascist" och hennes mördare kämpade för "demokrati och rättvisa".

Faktum är att 1936 definierades demokratin som fienden nummer ett i parti-programmet. Bilden av de Spanienfrivilliga är inte heller helt enhetlig. Bland svenskarna återfinns till exempel skaparen av den tjuvjagande och knipslige smålänningen Åsa-Nisse, Stig Cederholm, som vid krigsutbrottet anslöt sig till Franco-armén. Han var i sällskap med poeten Roy Campbell som konverterat till katolicismen och bosatt sig i Spanien efter äventyrsfyllda resor i Europa och Afrika. Campbell tog sedan värvning i den brittiska armén i Östafrika under Andra världskriget där han skadades svårt. David Wright skriver i sin Campbell-biografi: "In fact Campbell abhorred totalitarian systems, whether Fascist or Communist, and opposed both, though not, unfortunately for him, in the fashionable order. During the Spanish Civil War, which having recently become Roman-Catholic he regarded as a Christian Crusade against Communism, he supported Franco's side". Wright tillägger att, "he was later one of the few poets of his generation to serve in arms against the Fascists in the second world war".

Stöd för monarkin och kyrkan

För att kunna förstå hur förföljelserna uppstod är det nödvändigt att påminna om det sociala och politiska tillståndet i 30-talets Spanien. I landsomfattande val den 12 april 1931 tillkännagav folket sitt stöd för monarkin. Bönderna och borgarna på landsbygden var av tradition starkt rojalistiska. Men i kommunalvalen i storstäderna, särskilt Madrid, tillskansade sig republikanerna en knapp majoritet. Framgången kan delvis förklaras av en populistisk retorik som riktade sig till utsatta grupper. Urbaniseringsprocessen hade varit hastig och resulterat i nöd och rotlöshet, faktorer som förstärkte ressentimentet och ökade mottagligheten för propaganda som utlovade "bröd och skådespel". I en situation präglad av ekonomisk stagnation och massarbetslöshet lockade republikanerna med vittgående sociala reformer samt jordbruks- och undervisningsreformer. Två dagar efter valet, den 14 april, kommer den väntade kuppen och republiken utropas. Kung Alfonso XIII, Juan Carlos farfar, lämnar sorgsen sitt arvrike för att undvika blodbad.

Den republikanska juntan befäste snabbt sin makt. En provisorisk regering upprättades med uppgiften att skapa en ny konstitution. I parlamentet placerades ett fåtal liberala ledamöter för att hålla det demokratiska skenet uppe, men den överväldigande majoriteten av de deputerade var revolutionära marxist-leninister, kontrollerade av Moskva. Kyrkan tvingades av överlevnadsstrategiska skäl acceptera den nya ordningen. Den påvlige nuntien Tedeschini och kardinalen Vidal Y Barraquer, ärkebiskop av Tarragon, såg mellan fingrarna, mumlade och förberedde utlandsresor bakom kulisserna. Kardinal Segura, ärkebiskop av Toledo, visade öppet sitt missnöje, men blev plötsligt indragen i en pikant "affär", som allvarligt skadade hans möjligheter att bilda opinion.

Men då artikel 26 i konstitutionen godkändes, trots protester från en handfull liberala parlamentsledamöter, var konflikten ett faktum. Artikel 26 stipulerade att katolska kyrkan i Spanien skulle underkastas en undantagslag. Lagen påbjöd att samtliga munk- och nunneordnar skulle upplösas och deras verksamhet beskrevs som statsfientlig. Bön, fasta, botgöring och karitativt arbete definierades som kontrarevolutionära handlingar. Lagen trädde i kraft med omedelbar verkan. I maj

General Franco i centrum på bilden efter erövringen av Toledo tillsammans med fr v Moscardo, Varela och Franco Salgado.

1931 brändes, plundrades och skövlades ett hundratal kyrkor och konvent. "Alla Spaniens kloster tillsammans är inte värda en enda revolutionärs liv", kommenterade Manuel Azana och slutade sin karriär som regeringschef.

Kyrkans enhet var nationens enhet. Att vara spansk och att vara katolik var oupplösligt förenat i en gemensam historia och i ett gemensamt öde. Men revolutionärerna vägrade att erkänna folkets kollektiva och genom tiderna prövade erfarenhet. Republiken dominerades av intellektuella hetsporrar, vilka hyllade verklig-hetsfrämmande teorier. Det var en konstruerad ideologi, av systembyggare för systembyggare. Mycket snart började det katolska Spanien protestera mot regimen. Kampanjen mot kyrkan sårade de mest intima och heliga känslor och skonade inget samvete. Regeringskontrollerade veckotidningar som *Solidaridad Obrera* sökte frammana fiendlighet gentemot kyrkan genom att spela på antisemitiska stämningar och vulgärt klasshat.

Antisemitism

Uttrycket antisemitism skapades ju 1875 av en tysk socialist vid namn Wilhelm Marr, grundare av tidskriften *Antisemitiska häften*. Socialisterna i Spanien riktade dels sin antisemitism mot bourgeoisie och dels mot kyrkan. Det "internationella kapitalet" likställdes med den "internationella judendomen". För att rättfärdiga sin rasism använde man sig av Marx text *Om den judiska frågan*, en artikel som publicerades i Paris 1844. Den är ett svar på en artikel av Bruno Bauer med samma rubrik, riktad mot de tyska judarna. Marx går längre i sin antisemitism än Bauer. I hans ögon måste man befria den icke-judiska mänskligheten, och för att göra det måste man befria sig från judarna. I det materialistiska perspektivet som Marx åberopar sig på identifierar han judendomen med borgerligheten och ser i egoismen den judiska religionens kärna. Han vänder sig mot sin tids samhälle som i hans ögon var helt och hållet judiskt eftersom det var helt och hållet "förslavat under pengarna".

Det visar hur lite Marx, själv jude, visste om den mosaiska trosbekännelsen, men är helt i enlighet med hans och senare Lenins och Stalins moraluppfattning; rätt är det som gynnar "klasskampen" och fel är det som missgynnar den. Sanningen om ju-

darnas religion underkastas Marx pseudo-vetenskapliga teser, vilka ytterst syftade till att upprätta en totalitär diktatur, "ett rike som blott är av denna världen".

"Eftersom judarna är så mäktiga är det på tiden och nödvändigt att demaskera och vända sig emot denna organisation", hävdar Marx 1856 och hans efterföljare i 30-talets Spanien identifierar denna organisation med katolska kyrkan. Detsamma gör anarkisten Proudhon. Hans antisemitism sammanfaller med hans antiklerikalism, "judarna... de första upphovsmännen till denna skadliga visdskepelse som kallas katolicism, i vilken det judiska inslaget alltid överskuggar de grekiska, latinska och barbariska inslagen". Sienkiewicz roman är alltså fortfarande i allra högsta grad aktuell. I och med nationalsocialismen och bolsjevismen har de "barbariska inslagen" återuppstått under 1900-talet. I sin essä *Kristendomen och Västerlandet* konstaterar folkbildaren Alf Ahlberg att kommunism och nazism är "samma andas barn", "rivaliserande syskon i samma familj".

Ytterligare en man som genom sina absurda skrivelser kan belysa händelserna i Spanien är fransmannen Auguste Chirac. I sin tidning *Revue Socialiste* konstaterar han att Kristus är till och med värre än Moses, "med honom handlar det inte längre om det utlovade landet utan om den utlovade himlen". I samma andetag vänder han sig mot "det israeliska judesamfundet", "det kristna judesamfundet" och "det protestantiska judesamfundet" samt England som är "en judisk monarki". Chiracs ressentiment får utlopp i en pubertalt missriktad polemik mot kristendomen: "Dessa doktriner har låtit Kristus leva i oavbruten materiell välmåga. Hans liv var en oavbruten följd av fester och utsvävningar hos alla de rika som han träffade bland de vackraste kurtisaner, under en gnistrande himmel och omgiven av överväldigande natur".

Vad han här beskriver är kommunismens utopi och mellan raderna känner man igen det som Tage Lindbom och andra av vår tids stora tänkare avslöjat vara kommunismens drivkraft, hatet. I en intervju av Per Landin i *Dagens Nyheter* 2/8 1996 säger Lindbom: "Jag kunde inte hata tillräckligt för att vara kommunist".

"Kyrkan måste utplånas"

Judendomen är en integrerad del av det kristna arvet och en antisemitisk stånd-

punkt kan aldrig rättfärdigas utifrån en kristen tro. I det spanska inbördeskriget inträffade fruktansvärda pogromer mot judar av kommunistregimen, såväl som av falangister. Skillnaden låg inte i handling, utan i motiv. Antisemitism kan inte mätas på en höger-vänster skala. Det är ett komplext fenomen med en annan historia. För övrigt delade falangister och socialisterna på ett gemensamt idéarv, korporativismen och anknytningen till fackföreningsrörelser. Detta var en av anledningarna till att Franco omsider tog avstånd från Falangen. Han var, som Tommy Hansson skrev i ett tidigare nummer av *Contra*, "en ideologiskt ointresserad, högerinriktad hängiven katolik".

Den spanska krisituationen förvärrades markant 1934, när i oktober det kommunistiska elementet i republikens ledarskikt igångsatte revolutionen. Trettiofyra präster massakrerades under revolutionens första timma. Förstörelsen av historiska och artistiskt värdefulla artefakter och byggnader skedde med en rationell systematik som inte stod Sovjetunionen efter i effektivitet. I februari 1936 formerades Folkfronten, som organiserade de Moskva-trogna inom den republikanska rörelsen.

Perioden fram till inbördeskrigets utbrott den 18 juli kännetecknades av hundratal överfall på enskilda katoliker och räder mot "kontrarevolutionära" byar där civila anklagades för landsförräderi och avrättades för att de firat mässa. Men det var inte slutet. Tidningen *Solidaridad Obrera* proklamerade att "kyrkan måste utplånas från vår jord". Marschorder som sändes ut till de revolutionära kommittéerna lød: "Då ni har att göra med präster, skall det varken finnas nåd eller fångenskap, alla skall dö".

I mars 1937 kunde José Diaz, sekreterare i Tredje Internationalens spanska avdelning i Valencia, stolt meddela att målet var nått: "I de republikanska provinserna existerar inte längre någon kyrka. Spanien har överträffat till och med sina allierade i Sovjetunionen. Kyrkan är krossad för evig tid".

I april 1937 förenades rebellarméerna till ett enhetsparti under ledning av general Francisco Franco, som i oktober 1936 valts till både stats- och regeringschef samt överbefälhavare i de erövrade territorierna. Kyrkan såg i sin desperation inget annat alternativ och anslöt sig till Franco.

Fortsättning på sidan 27

DEBATT

En ovederhäftig artikel

Contras artikel i nr 2/1997 "Svenska staten vs religionsfriheten" är byggd på ett misstag, som författaren lätt kunnat undvika, om han konsulterat någon med kännedom om de problem, som han nu alltför lättsinigt upptagit till behandling.

Contras redaktör anför, att man vid den process år 1624, som han beskriver, icke lyckades bevisa, att de anklagade personerna stämplat mot den svenska staten. Författaren underkänner därmed påståendet, att de anklagade "inte avrättades för att de var katoliker, utan därför att de var landsförrädare och i maskopi med Polen." Här ligger artikelns avgörande missförstånd. De anklagade avrättades, därför att de såsom påvetroende just var landsförrädare. För påven och för alla, som följde honom, var nämligen den landsflyktige Sigismund laglig kung i Sverige, vilken av varje troende kunde påkalla lydnad, medan Sveriges kung, Gustaf II Adolf, blott var en enkel hertig av Västermanland. Med denna titel tilltalades Sveriges regerande kung av alla utländska påvetrogna hov. Det var mot denna bakgrund högst naturligt, att Örebro stadga år 1617 krävde, att alla påvetrogna inom tre månader skulle lämna riket. Det säges också uttryckligen, att bestämmelserna är aktuella, endast så länge tvisten med konungen i Polen inte är bilagd. En liknande kontrovers förelåg för övrigt i England, där Elisabeth I:s legitimitet underkändes av påven med liknande påföljder för de påvetrogna.

Att det på inget sätt rör sig om religionsförföljelse låter sig dessutom bevisas av två ytterligare goda skäl. För det första: år 1618 erhöll Sverige genom freden i Stolbova ett stort antal grekisk ortodoxa undersåtar, vilka alla lämnades i okvald besittning av sin tro. Deras kyrkliga överhuvud förpliktigade dem ju inte till olydnad mot den svenska kronan. För det andra: det förhåller sig så, att för evangelisk-luthersk kyrkolära var tanken på att döda någon för trons skull helt utesluten. Redan i reformationens begynnelse är detta en offentlig, dogmatisk konfliktpunkt med Rom: påven fördömer högtidligen i en bulla Luther, därför att han förkastat läran, att kättare får dödas. Alltså: för påvens tro, för Sigismunds tro och för de anklagades

tro var dödan av kättare både tillåtet och påbjudet, medan det var strängt förbjudet för lutherdomen. Det finns inte heller något enda exempel på ett lutherskt kättarbål, medan däremot kättarbålen flammade friskt på andra sidan konfessionsgränsen. Inkquisition var likaså utesluten på lutherskt håll; när man för att upprätthålla den av dåtiden accepterade och påbjudna principen om ett land – en religion utvisade någon, gällde bara vederbörandes offentliga hållning, hans *publicum exercitium religionis*. Ingen rannsakan om någons hemligaste tankar, dagböcker eller liknande var möjligt. Detta åter praktiserades i Rom, där själva den kätterska tanken var straffbar och detta med döden.

Jag noterar vidare, att författaren också utkolporterar den gamla historielögnen, att reformationen nedlade Uppsala universitet. Så var det alltså inte. Uppsala universitet stängdes 1515 av Sveriges de facto siste romersk-katolske ärkebiskop Gustaf Trolle. Gustaf Vasa återigen talar om nödvändigheten att återupprätta detta universitet, vilket skall ske genom den kommande generationen riket till gagn och heder. I väntan härpå stödde Gustaf Vasa svenska studenter vid utländska universitet, med vilka han stod i brevkontakt. Upprättandet kom genom det av författaren förkättrade Uppsala möte 1593, som är uppburet av den om all lärdom nitälskande lutherska ortodoxien, som snart nog skulle uppfylla riket med tre ytterligare universitet (Åbo, Dorpat/Tartu och Lund), genom tyska landvinningar med ett femte (Greifswald). Lutherdomen var djupt förbunden med den humanistiska rörelsen och innebar ett betydande uppsving på kulturens område, förvisso inte tvärtom.

Jag avstår från ytterligare penetration av artikeln och önskar endast, att författaren i fortsättningen håller sig till de aktuella materier, som han behärskar betydligt bättre.

Tom G. A. Hardt
teol.dr

Tommy Hansson svarar: "När skall den dagen randas, den tiden, då var människa får frihet att tro det hennes hjärta uppenbarar för henne utan hugg och slag utan död och pina."

Den frågan ställer sig borgmästaren i Söder Tällje, magister Zacharias Anthelius, i krönikespelet *Borgmästaren i Tälje får besök* som skrevs 1945 av Auda Alm-Eriksson, vilken en gång var infor-

mator i kungafamiljen. Vare därmed sagt att jag föredragit ett religionsfrihetsperspektiv på den beryktade högmålsprocessen 1624, då Anthelius och två medåtalade dömdes till döden och avrättades på grund av katolska sympatier. För mig framstår de dömda trots mänskliga fel och brister som modiga nonkonformister i ojämn kamp mot en allomfattande statsmyndighet. Jag har valt att se Anthelius och hans trosfränder som verkliga människor av kött och blod, medan kyrkoherde Hardt uteslutande betraktar dem som rollspelare i ett teologiskt drama där utgången bara kan – och bör – bli en.

Gustaf Vasa införde reformationen med hård hand.

Hardt hävdar: "det förhåller sig så, att för evangelisk-luthersk kyrkolära var tanken på att döda någon för trons skull helt utesluten." Precis därför var det också nödvändigt för den svenska militärstaten att göra det till ett världsligt brott att vara katolik, "därför att de såsom påvetroende just var landsförrädare." Vilket skulle bevisas. Det är praktiskt omöjligt att avgöra var skiljelinjen går mellan det rent "katolska" och det rent "landsförrädiska", och detta var nog också lagstiftarnas avsikt. Den fortgående brutaliseringen av svensk religionslagstiftning skedde nämligen med det enda syftet att säkra usurpatorn Karl IX och hans familjs fortsatta maktinnehav i kampen mot den legitime konungen, Sigismund I.

Det är riktigt som Hardt skriver att Örebro stadga skulle gälla blott så länge den svensk-polska konflikten varade. Vad han underlåter att nämna är att denna tidsgräns tillkom på initiativ av hertig Johan av Östergötland, som var kusin till Gustaf II Adolf och samtidigt halvbror med Sigismund och som ogillade den rigida svenska religionspolitiken. Utan hertig Johans modererande inflytande hade Örebro stadga fått en än mer extrem karaktär än vad som blev fallet.

Den nitälskande Tom Hardt tillämpar en väl selektivistisk historieskrivning. Så underlåter han att nämna att det var den bildningsälskande (katolske!) ärkebiskopen Jakob Ulfsson som var Uppsala universitets reelle grundare, sedan han efter en supplik riktad till påven lyckats utverka den bulla som 1477 gav oss ett *studium generale* i Sverige. Att vidare universitetet ej nämns i källorna efter 1515 och några årtionden framåt var naturligtvis inte ett uttryck för någon katolsk bildningsfientlighet, utan en beklaglig följd av den oreda som uppstått i riket till följd av de uppblående unionsstriderna vid denna tid. Ej ens en aldrig så välformulerad lutherdom torde kunna ändra det faktum att Uppsala universitets verksamhet låg nere under Gustaf Vasas tid. Vilket inte var särskilt märkligt – det var ju kung Gösta som berövade kyrkan de rikedomar varav universitetet var beroende! Sveriges de jure siste katolske ärkebiskop hette för övrigt Johannes Magnus.

Som jag framhåller i min artikel hade reformationen betydande kulturella förtjänster, främst på språkområdet. Karl IXs och ärkebiskop Angermanii utplundrande av Vadstena kloster 1595 talar emellertid ett mer osminkat och förmodligen sannare språk vad avser den lutherska statens kulturella ambitioner, åtminstone under dess första tid. Eller som den store humanisten Erasmus av Rotterdam skrev i ett brev till sina engelska vänner om det kulturella läget i reformationens Nordeuropa: "Här fryser konsterna".

Slutligen kan jag lugna Tom Hardt på en punkt. Jag har förvisso "konsulterat någon med kännedom om de problem" jag efter moget övervägande och ingående studier valt att ta upp till behandling. Denne – en av Sveriges mest aktade historiker – skrev i ett vänligt brev efter att ha fått artikeln i manusform till mig den 20/12 1996: "Jag har inga anmärkningar mot framställningen

av den fruktansvärda händelsen."

Om rejvare m m

Jag läste med mycket stor glädje artikeln i *Contra* nr 1 1997 om "rejvare" etc. Äntligen ett ord i rätta tid. Och ett försvar för vår ungdom. Har någonsin ett samhälle behandlat sina unga så illa som det svenska samhället idag?

Värst av allt är ju att vi vägrar släppa in dem på vår arbetsmarknad. Med fackets ivriga hjälp. Och så nu med massuppstånd av poliser hindrar deras försök att samlas till fest. I en trist tillvaro. Och historien om den sparkade kaptenen. Otroligt. Tack! Tack!

Sven Rydenfelt

Till religionsfrihetens skydd

På utrikkessidorna i *Contra* nr 6/96 ondgör man sig över de tyska myndigheternas behandling av Scientologikyrkan. På såväl federal som delstatlig nivå har man nämligen på senare tid börjat vidta åtgärder för att komma till rätta med det hot mot enskilda människors frihet och privatekonomi som sekten utgör. Bland annat har delstaten Bayern infört ett offentligt yrkesförbud för scientologer. Det förnuftiga i ett så pass radikalt tilltag kan visserligen ifrågasättas, eftersom många offentliga tjänster knappast medför något inflytande över andra människor. Däremot skulle det kunna få katastrofala följder om en scientolog skulle verka som exempelvis lärare eller psykolog i offentlig tjänst. Eleverna eller patienterna skulle då kunna bibringas en verklighetsuppfattning som är starkt odemokratisk och människofientlig. Avhoppade scientologer har vittnat om hur det inom rörelsen finns en dröm om ett nytt samhälle, där de invigda sektmedlemmarna utgör en sorts elit som har monopol på rösträtten. Att scientologerna vill dölja sitt rätta budskap för allmänheten har vi också kunnat se i Sverige, där

sektmedlemmar avlöst varandra med att läsa det exemplar av scientologibibeln som utgör offentlig handling, och som därmed är ett dokument som alla har rätt att ta del av.

När polisen granskar scientologernas verksamhet och myndigheterna inför restriktioner mot dem skall det inte ses som ett hot mot, utan som ett skydd för, religionsfriheten. De människor som fångas i en destruktiv sekt förlorar nämligen sin religionsfrihet. Har de väl valt att ansluta sig till sektens lära utsätts de för en hjärntvätt som berövar dem den valfrihet som de tidigare hade. Om de däremot skulle ha anslutit sig till ett vanligt religiöst samfund skulle deras individuella frihet inte på något sätt vara hotad. Att de stora politiska partierna sedan kräver att medlemmarna ej får tillhöra scientologerna så är det ingenting att förvånas över. Liksom kommunister och fascister har scientologerna en egen, odemokratisk ideologi. Därför måste de demokratiska partierna naturligtvis ha rätt att vägra dem medlemskap. Den gamla devisen "Bli aldrig så vidsynt att du tolererar det avskyvärda" kommer väl till pass i denna fråga.

Mikael Härdig

Contra svarar: Religionsfriheten är inskriven i den svenska grundlagen – den enskilde är gentemot det allmänna är tillförsäkrad rätten att bekänna sig till valfri religion. Individerna måste utan statliga eller andra pekpinor få avgöra vad som är en "destruktiv sekt" eller ej. Kristiskt tänkande träder knappast ur funktion därför att någon studerar ett visst troskoncept. Som framgick av *Contras* notis i nr 6/96 är det heller inte bara scientologerna som drabbas av den tyska "religionsfriheten". En domstol i Bayern ansåg att kristna krusifix (som med Mikael Härdigs ordval väl symboliserar "ett vanligt religiöst samfund") inte skulle få hänga i tyska klassrum...

Fortsättning från sidan 25

Francos seger

Krigets orsaker måste sökas i de fem årens intensiva försök att uppifrån sekularisera landet, social oordning, korruption och ansträngningarna att mot folkets uttalade vilja införa kommunistisk diktatur. I början av 1937 protesterade till och med en minister i den republikanska regeringen vid namn Manuel de Irujo, en baskisk katolik, mot terroraktiviteten som bedrevs av de internationella brigaderna. Hans tal

är ett gripande vittnesmål och en av de mest målande personliga skildringar av förföljelserna som finns att tillgå. Särskilt baskerna måste ju ta på sig en stor del av ansvaret.

Men inte förrän i slutet av 1938, när Francos segerrika armé stod utanför Barcelonas portar, upprättade republiken ett kommissariat för religiösa ärenden och inledde samtal med Vatikanen. Kommissariatet var dock mer en propagandafasad än ett reellt medel att återinföra religions-

friheten, detsamma gällde dialogen med Rom. I Madrid och Valencia stegrades istället massakrerna i takt med desperationen. I februari 1939 retirerade den republikanska armén mot den franska gränsen. Deras sak var förlorad. Det sista offer som skördades var biskopen av Teruel, Anselmos Polanco.

Den 1 april 1939 hade Franco segrat.

BOK-NYTT

Vägen till Tammerfors

En bok betitlad *Vägen till Tammerfors*, vars författare heter Heikki Ylikangas, ges en ingående skildring av slaget om Tammerfors, det slag, som hade en avgörande betydelse i det finska frihetskriget 1918.

I striden om Tammerfors mellan de anfallande vita trupperna och de röda försvarsstyrkorna deltog, enligt författaren, på ett eller annat sätt 30 000 finländare. Bland dem som försvarade Tammerfors fanns även ryska soldater.

Den vita sidan hade ett trumfkort i de i Tyskland utbildade jägarna, vilka besatt stor duglighet som befäl och som trupp-utbildare. En svensk brigad frivilliga, som bestod av 350 man, och som halvofficiellt kallades för Mannerheims livgarde, in-

gick i de vita styrkorna.

De vita under ledning av Mannerheim inledde slaget om Tammerfors den 15 mars, men kampen om herraväldet över själva staden tog sin början på Palmsondagen den 24 mars. De röda, som under de inledande striderna ådagalagt bristande stridsvilja, bjöd nu hårt motstånd.

Skärtorsdagen blev den blodigaste dagen i slaget om Tammerfors. De vitas förluster den dagen uppgick till omkring 1 000 man i stupade och sårade. Mannerheim tvingades att göra ett uppehåll i anfallet mot staden, men några dagar senare, den 3 april, inleddes den avgörande drabbningen och den 6 april stod de vita som segrare i Tammerfors.

Under de rensningsaktioner, som förekom i samband med att staden intogs, mötte många rödgardister sitt öde. Författaren

hävdar, att av de 2000 rödgardister som beräknas ha dödats i slaget om Tammerfors, förlorade mer än hälften sina liv genom avrättningar. För de ryssar som påträffades var livet oåterkalleligen slut, vilket även var

fallet för dem som hade haft någon form av ledar- eller befälsställning.

Den svenska frivilligbrigaden, som under striderna visade stort mod men som samtidigt visade prov på taktiska brister, fick vidkännas avsevärda förluster. Bland de stupade fanns den 34-årige historikern Olof Palme,

farbror till den Olof Palme som senare blev Sveriges statsminister.

Att de röda förlorade sitt starkaste fäste och tillfogades ett förkrossande nederlag anses ha orsakats av den vita arméns bättre militära kunskaper. Rödgardisternas militära utbildning var bristfällig och det röda befälet var inte i stånd att leda sina trupper ordentligt.

Författaren vill med sin bok fästa uppmärksamheten på att den segrande partens våldshandlingar har hemlighållits och skylts över. Däremot, säger Ylikangas, har den röda sidans våldsdåd grävts fram och visats upp. Han efterlyser därför ett klarläggande forskningsprojekt, som även skärskådar de vitas övergrepp. Avslutningsvis skall sägas, att författaren tydligen inte har insett betydelsen av de vitas seger och inte heller insett de konsekvenser för Finland, som ett kommunistiskt maktövertagande skulle ha inneburit.

David Stavenheim
Heikki Ylikangas: *Vägen till Tammerfors*. Atlantis. ISBN 91-7486-2229-4.

CONTRA 4 1997

I nästa nummer kommer vi att behandla Palme-mordet från polisär synpunkt. Vi ska också behandla den nya tidens krigföring – hur framtida militära avgöranden kan komma att ske mer med datorer än med kanoner. Och som vanligt notiser, insändare och

...kommer i augusti